

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lidija Kukovec

Konec procesa razorožitve in neproliferacije jedrskega orožja?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lidija Kukovec

Mentor: Izredni profesor dr. Vladimir Prebilič

Konec procesa razorožitve in neproliferacije jedrskega orožja?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala Njemu, na katerega se lahko vedno zanesem!

*Lidija,
Sveti Jurij ob Ščavnici, marec 2011*

Konec procesa razorožitve in neproliferacije jedrskega orožja?

V diplomskem delu je največji poudarek namenjen jedrskemu orožju. To orožje ima bistveno večjo uničevalno moč in učinki zastraševanja ali možnost obrambe s tem orožjem imajo večji vpliv, kot bi ga imela biološko in kemično orožje. Ravno zaradi uničevalne moči je tudi mednarodna skupnost veliko večjo pozornost namenila temu orožju in preprečevanju širjenja jedrskega orožja. Raziskala sem Severno Korejo, prihodnost širjenja orožja za množično uničevanje, razorožitev ali povečanje števila jedrskih držav. Predmet proučevanja je bil predstaviti, ali so neširitveni in protiširitveni ukrepi dovolj močni, da bi širjenje lahko ustavili ali vsaj dokončno zaježili. Skušala sem raziskati razlog zakaj Severna Koreja ni pripravljena na vstop v tretjo fazo jedrske razorožitve oziroma verifikacijsko fazo.

Sistem Severne Koreje temelji na zunanjih sovražnikih, ker se bojijo propada njihovega sistema. Režim se čuti ogroženega (znotraj in zunaj), napredek zelo počasen, se bojijo procesa liberalizacije in demokratizacije. Kitajska bo s finančno pomočjo popolnoma izničila sankcije, ki jih je Varnostni svet ZN uvedel proti Severni Koreji.

KLJUČNE BESEDE: Severna Koreja, Kitajska, ZDA, orožje za množično uničevanje.

End of the process of disarmament and non-proliferation of nuclear weapons?

This thesis is the greatest emphasis on nuclear weapons. This weapon has a much greater destructive power and effects of intimidation or opportunity to defend themselves with these weapons have a greater impact than would have biological and chemical weapons. Precisely because of the destructive power, the international community a lot more attention to this weapons and preventing proliferation of nuclear weapons. In the diploma thesis, I explore North Korea, the future of the proliferation of weapons of mass destruction, disarmament, or increase the number of nuclear states. Object of study has been presented, whether the non-proliferation and protiširitveni measures are strong enough to spread can be stopped or at least the final stem. I tried to explore the reason why North Korea is not ready to enter the third stage of nuclear disarmament and verification phase.

The system is based on North Korea's external enemies, because they fear the collapse of their system. Regime feels threatened (inside and outside), progress is very slow, they fear the process of liberalization and democratization. China will be the financial aid wiped out the sanctions imposed by the UN Security Council imposed against North Korea.

KEY WORDS: North Korea, China, U.S., weapons of mass destruction.

KAZALO

1 UVOD.....	7
2 METODOLOŠKI HIPOTETIČNI OKVIR.....	8
2.1 PREDMET IN CILJI PROUČEVANJA.....	8
2.2 HIPOTEZ.....	9
2.3 METODE DELA.....	9
3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	9
4 OROŽJE ZA MNOŽIČNO UNIČEVANJE.....	12
4.1 JEDRSKO OROŽJE.....	13
5 PREGLED MEDNARODNIH MEHANIZMOV IN SPORAZUMOV.....	14
6 SEVERNA KOREJA.....	27
7 JEDRSKA POLITIKA SEVERNE KOREJE.....	34
7.1 SPODBUDE ZA JEDRSKO ŠIRJENJE.....	34
7.2 MATERIALNO-TEHNIČNE ZMOGLJIVOSTI.....	37
8 ODNOS SEVERNE KOREJE IN ZDA.....	45
9 ODNOS SEVERNE KOREJE IN KITAJSKE.....	48
9.1 PREGLED ODNOSOV KITAJSKE DO KOREJSKEGA VPRAŠANJA.....	48
10 PRIHODNOST ŠIRJENJA.....	51
11 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	55
12 LITERATURA.....	60

SEZNAM KRATIC

CIA: (Central Intelligence Agency) Ameriška obveščevalna agencija
EU: Evropska unija
IAEA: (International Atomic Energy Agency) Agencija za jedrsko energijo
KEDO: (Korean Peninsula Energy Development Organization) Organizacija za razvoj energije na Korejskem polotoku
MTCR: (Missile Technology Control Regime) Režim kontrole za raketno tehnologijo
NATO: (North Atlantic Treaty Organization) Organizacija severnoatlantske pogodbe
NPT: (Non-Proliferation Treaty) Pogodba o neširjenju jedrskega orožja
OMU: Orožje za množično uničevanje
OZN: Organizacija združenih narodov
SZ: Sovjetska zveza
UNMOVIC: (United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission) Komisija Združenih narodov za nadzorovanje, verifikacijo in inšpekcije
UNSCOM: (United Nations Special Commission) Posebna komisija Združenih narodov
VS: Varnostni svet
ZDA: Združene države Amerike
CD: Konferenca za razorožitev (Conference on Disarmament)
UNDC : Komisija ZN za razorožitev (UN Disarmament Commission)
DDA: Oddelek za razorožitvene zadeve (Department for Disarmament Affairs)
UNODA: Urad OZN za razorožitvene zadeve (UN Office for Disarmament Affairs)
CPPNM: Konvencije o fizičnem varovanju jedrskih materialov (Convention on the Physical Protection of Nuclear Material)
GTRI: Pobuda za globalno tmanjševanje groženj (Global Threat Reduction Initiative)
HCOC: Haaški kodeks vedenja proti širjenju balističnih izstrelkov (Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation)
PSI: Varnostna pobuda proti širjenju orožij za množično uničevanje (Proliferation Security Initiative)
MNFA: Multilateralne garancije za dobavo jedrskega goriva (Multilateral Nuclear Fuel Assurances)
EURATOM: Evropska agencija za jedrsko energijo (European Atomic Energy Community)
GICNT: Jedrski terorizem (global Initiative to Combat Nuclear terrorism)

1 UVOD

Orožje za množično uničevanje (OMU), kamor sodijo jedrsko, kemično in biološko orožje, je postalo ena od najpomembnejših tem po terorističnem napadu na Združene države Amerike 11. septembra leta 2001. Takrat sicer ni bilo uporabljeno OMU, a bojazen zahodnega sveta, da bi teroristi za dosego svojih političnih, verskih ali ideoloških ciljev uporabili jedrsko, kemično ali biološko orožje v razvitem svetu, je postala precej večja. Uporaba jedrske bombe leta 1945, zaradi česar se je končala 2. svetovna vojna, je v mednarodni skupnosti pustila globoke posledice in ena od njih je spoznanje o moči jedrske bombe, najmočnejšega orožja, ki ga je naredil človek. Večina držav je zato pristala na režim neširjenja jedrskega orožja, udejanjenega v Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja (NPT) iz leta 1968, s katerim se petim državam sveta prizna status jedrskih držav (ZDA, Veliki Britaniji, Franciji, Kitajski in Rusiji), ostale države pristopnice pa so se zavezale, da bodo spoštovale določbe o neširjenju jedrskega orožja. Kljub prepovedim širjenja OMU in dokaznim posledicam, se države zaradi obrambnega ter morebitnega ofenzivnega razloga odločajo, da bi svoj arzenal uvrstile v OMU, s tem da najbolj težijo k imetju jedrskega orožja.

Razvoj jedrske tehnologije se vse bolj spreminja v industrijo, ki porablja vse več denarja in s katero se ukvarja vse več znanstvenikov. Stalne članice Varnostnega sveta Združenih narodov ne obvladujejo širitve jedrskega orožja in neuspešnega prizadevanja za prepoved njegovega širjenja ogrožajo svetovno varnost tudi na začetku 21. stoletja. Dejavniki, ki spodbujajo jedrsko širjenje, so različni. Države gledajo na jedrsko orožje kot na sredstvo, ki ti da moč za uresničevanje svojih interesov.

Med te države, ki so zaradi svojih jedrskih ambicij nevarne in nepredvidljive, pa spada tudi Severna Koreja. Severna Koreja izrablja svojo namero za izdelovanje jedrskega orožja – sama je že potrdila, da to orožje ima, vendar to kasneje tudi ovrgla – za izboljšanje svojega izjemno slabega ekonomskega položaja in hkrati trdi, da jedrsko orožje potrebuje za obrambo. V začetku devetdesetih let minulega stoletja je bila Severna Koreja z več kot kakor milijon pripadnikov oboroženih sil ena najbolj militariziranih mirnodobnih družb na svetu. Razpad komunističnih sistemov v Sovjetski zvezi in Vzhodni Evropi pa je pomenil za to državo in njeno vojsko hud udarec. Z razpadom Sovjetske zveze je izgubila vojaško zaveznico, dostop do vojaške opreme in strokovnega znanja. Še vedno pa je to ni ustavilo v nameri proizvodnje lastnega jedrskega orožja, oziroma vsaj dajanje občutka svetovni javnosti, da je temu tako.

Vendar Severna Koreja povzroča večje skrbi zaradi napredne tehnologije sredstev za prenos OMU, torej balističnih raket, čeprav slednjih ne uvrščamo pod OMU. In tako Severna Koreja še naprej predstavlja glavno nevarnost za stabilnost in varnost v severovzhodni Aziji in je hkrati država, ki lahko povleče ZDA v (jedrsko) vojno velike razsežnosti.

Kljub nepojmljivim posledicam uporabe jedrskega orožja, je razvoj tega za človeštvo prinesel tudi velike koristi, in sicer jedrsko energijo, ki jo človeštvo uporablja za svoje potrebe.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1 Predmet in cilji proučevanja

Po koncu hladne vojne narašča konsenz, da jedrsko orožje izgublja politično ceno in vpliv. Če argument razumemo ekstremno, pomeni zahtevo po popolni jedrski razorožitvi. Znanstveniki, obrambni analitiki in akademiki, ki zagovarjajo to tezo, pozabljajo na realnost, da poskusi za jedrsko neširjenje lahko le upočasnijo proces širjenja jedrskega orožja. Jedrsko orožje namreč v kritičnih situacijah poveča politične možnosti in vpliv države, da prisili nejedrsko državo k vzorcu obnašanja, imenovanem preventivna popustljivost. Poleg tega je težko vojaško popolnoma poraziti državo, ki ima v svojem arzenalu jedrsko orožje.

V diplomskem delu je največji poudarek namenjen jedrskemu orožju. To orožje ima bistveno večjo uničevalno moč in učinki zastraševanja ali možnost obrambe s tem orožjem imajo večji vpliv, kot bi ga imela biološko in kemično orožje. Ravno zaradi uničevalne moči je tudi mednarodna skupnost veliko večjo pozornost namenila temu orožju in preprečevanju širjenja jedrskega orožja.

Odločila sem se, da bom v diplomski nalogi preučevala Severno Korejo, ker je pomembno zaznamovala zgodovino pridobivanja OMU. V preteklosti je veljala za eno najspornejših nosilk jedrskega orožja, prav tako to velja tudi v 21. stoletju.

Zanima me, ali so neširitveni in protiširitveni ukrepi dovolj močni, da bi širjenje lahko ustavili ali vsaj dokončno zaježili, je vprašanje, na katerega bom poskušala odgovoriti.

Namen mojega diplomskega dela je predvsem raziskati razlog zakaj Severna Koreja ni pripravljena na vstop v tretjo fazo jedrske razorožitve oziroma verifikacijsko fazo.

2.2 Hipotezi

Če bodo ZDA želele napredek v šest – stranskih pogovorih, bodo morale pristati tudi na bilateralne pogovore s Severno Korejo (napredek bi bil lahko mogoč samo v neposrednih pogovorih z ZDA). ZDA nimajo koherentne politike do Severne Koreje; nenadzorovano širjenje orožja za MNU.

Kitajska bo s finančno pomočjo popolnoma izničila sankcije, ki jih je Varnostni svet ZN uvedel proti že bankrotirani državi po njenih dveh jedrskih poskusih, hkrati pa se bo spremenil tudi smisel večstranskih pogajanj o jedrski razorožitvi.

2.3 Metode dela

Diplomsko delo temelji na deskriptivni analizi, s katero sem opredelila temeljne pojme in skušala zajeti celotno problematiko. Uporabila sem tudi metodo analize vsebine pisnih virov, pri čemer imam v mislih predvsem sekundarne vire in s tem povezano sistematično zbiranje literature, ki jo predstavljajo strokovne in znanstvene knjige, članki in drugi tiskani viri, ki se nanašajo na predmet proučevanja, internetni viri in selekcija podatkov. Prav tako bosta vključeni tudi primerjalna in zgodovinska metoda, ki sta mi pomagali pri opisu sprememb in prerezu skozi zgodovino dogodkov perečega problema. Opravila sem tudi intervju, kot del empirične razislave.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Jedrsko orožje – je tisto, katerega delovanje je zasnovano na verižni reakciji fizije oziroma deljivosti jeder atoma jedrskega eksploziva. V širšem smislu zajema tudi termonuklearno orožje. Značilnosti so velika moč uničenja, toplotni učinki, radioaktivno sevanje, kar je posledica jedrske eksplozije. Namenjeno je uničevanju ljudi, živali in rastlin ter tehnike in objektov (Vojni leksikon 1981, 333). Jedrska država je tista, ki ima jedersko orožje. V ta namen mora (Lubi 1999, 22) država predvsem zagotoviti zadostno količino orožnega cepljivega materiala, konstrukcijski načrt

jedrskega orožja, nejedrske sestavine, sposobnost jedrske in nejedrske sestavine povezati v delujočo celoto, primeren strokovni kader in zadostna finančna sredstva.

Jedrska bomba – njen učinek nastane z atomsko eksplozijo, t.j. s posebno jedrsko reakcijo; pri eksploziji se izredno hitro sproščajo ogromne množine energije, vezane v atomskem jedru. Pri atomski bombi nastane jedrska reakcija s cepitvijo atomskega jedra kakega izmed težkih elementov (urana 235, plutonija 239), pri vodikovi bombi pa dosežemo jedrsko reakcijo s fuzijo atomov lahkkih elementov (Mala splošna enciklopedija 1975, 162).

Jedrska energija, nuklearna energija – energija atomskega jedra, sprošča se pri fisiji (cepitvi) atomskega jedra nuklearnih goriv, ki jo povzročajo nevtroni, ko naletijo na jedro. Pri fisiji enega samega jedra se sprošča energija okoli 200 mil.elektron-voltov (1 elektron-volt je okoli bilioni del erga); razen tega se iz jedra sprostita tudi 2-3 nevtroni in ti lahko povzročajo nadaljnje fisije jeder, na katere naletijo (dobimo verižno reakcijo). Stroji in priprave za dobivanje velikih količin nuklearne energije se imenujejo nuklearni reaktorji. Uporabljajo jih v razne miroljubne in vojne namene. Relativno majhne količine nuklearne energije nuklearnih izotopov, pri katerih človek povzroči radioaktivnost, koristno uporabljajo na različnih področjih znanosti in tehnike s povzročanjem ustreznih učinkov nuklearnega sevanja snovi (biologija, medicina, kmetijstvo, razna področja tehnike, od raziskovanja in izboljševanja materiala do splošnih procesov, itd.) (Mala splošna enciklopedija 1975, 132).

Obogateni uran – uran, 238, v katerem je več kot 0,7% za bombo primerne urana 235 (Starič 1995, 79).

Plutonij (Pu) – element z atomskim številom 94. Plutonij nastane v jedrskem reaktorju iz urana 238, ki vsrka en nevtron in tako nastane izotop, uran 239. Ko jedro U 239 odda en elektron, nastane nov element, neptunij 239, ki se potem, ko odda še en elektron, spremeni v element plutonij (Starič 1995, 79).

Mednarodna organizacija za jedersko energijo (International Atomic Energy Agency – IAEA) – bila je ustanovljena kot avtonomna organizacija 29. julija 1957 z namenom širjenja zamisli o miroljubni rabi jedrske energije in neširjenju jedrskega orožja. Pobudo

za ustanovitev takega telesa je dal predsednik ZDA Dwight Eisenhower v svojem govoru 'Atoms for Peace' pred generalno skupščino OZN leta 1953.

Sporazum o jedrskem orožju – sporazum ABM – leta 1972 sta ga podpisala ameriški predsednik Richard Nixon in sovjetski voditelj Leonid Brežnjev. Sklenjen je bil na koncu več kot tri leta trajajočih pogovorov o skrčenju obsega jedrskega orožja, bolj znanih kot Salt 1. S sporazumom ABM sta se obe tedanji velesili sklenili, da ne bosta oblikovali, razvijali in nameščali vsedržavne protibalistične raketne obrambe, temveč sta namestitvev omejili na dve, po dopolnitvi sporazuma štiri leta pozneje pa le na eno ozemeljsko zelo omejeno območje. Tako so Rusi zgradili protibalistično raketno obrambo le okrog Moskve, Američani pa le okrog znanega izstrelišča medcelinskih jedrskih raket Minuteman v bližini Grand Forksa v Severni Dakoti.

Pogodba o neširjenju – sporazum, podpisan 1.7.1968 med tremi državami z jedrskim orožjem (VB, ZDA, ZSSR) in sprva štiridesetimi državami brez njega. Prve so se obvezale k razorožitvi in posredovanju znanja, druge, da ne bodo pridobile jedrskega orožja ali ga same izdelovale in da bodo vse jedrske naprave v državi pod nadzorom Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA). Vse članice so se obvezale, da bodo jedrski material in naprave izvažale, samo če bo država uvoznica privolila v nadzor IAEA. Pogodba predvideva možnost jedrskih poskusov nejedrskih držav za miroljubne namene po ustreznim mednarodnim nadzorom; do zdaj še ni uresničena. Pogodbe niso podpisali mdr. Indija, Izrael, Pakistan in JAR. Nemčija jo je podpisala s pridržkom (pripadnost zvezi NATO, zagotovitev svobodnega preučevanja in poučevanja); leta 1992 sta jo podpisali jedrski sili Kitajska in Francija (Veliki splošni leksikon 1997, 1748).

4 OROŽJE ZA MNOŽIČNO UNIČEVANJE (WEAPONS OF MASS DESTRUCTION - WMD)

Definicija WMD na globalnem nivoju še ni bila sprejeta. NATO opredeljuje to orožje kot orožje ali naprave, ki imajo glede na taktični ali strateški nivo nesorazmerne fizične ali psihične učinke in posledice na veliko število ljudi. WMD v splošnem bazira na kemičnih, bioloških ali jedrskih tehnologijah in materialih. Globalizacija in gospodarski napredek sta omogočila, da je tehnična zmožnost za proizvodnjo WMD veliko bolj dostopna, kot je bila kdajkoli prej (danes ima take zmožnosti 35 do 40 držav). Obstaja velika nevarnost, da bodo to orožje pridobili teroristi, saj so nekatere skupine (Al Qaida) že izrazile interes in pripravljenost, da uporabijo WMD. Sistem WMD konvencij ogroža prekršitev prostovoljno danih obvez nekaj držav in pomanjkanje verifikacijskih mehanizmov.

V zadnjih letih so obveščevalne službe več držav ter tudi politični analitiki prišli do sklepa, da obstaja velika verjetnost, da bodo teroristi uporabili jedrske materiale kot "modus operandi" za teroristične napade. Najbolj verjetna možnost je uporaba t.i. "umazanih bomb" (dirty bombs), pri katerih jedrski materiali le dopolnijo konvencionalne eksplozive in povečajo njihov učinek. V številnih državah je bil namreč v preteklosti nadzor jedrskih materialov pomanjkljiv. Danes še vedno ne vemo, ali so teroristične skupine uspele pridobiti te materiale in morebiti le čakajo primeren terenutek za njegovo uporabo.

Varnostni svet OZN je aprila 2004 sprejel resolucijo št. 1540/04 o preprečevanju prenosov orožij za množično uničevanje t.i. ne-državnim dejavnikom ("non-state actors" - kriminalnim združbam, teroristom ipd.). To je edini globalni delujoči instrument na področju izvozne kontrole. Resolucija pomeni pristop h grožnji WMD v globalnem in univerzalnem smislu. Resolucija je bila pod Poglavjem VII Ustanovne listine OZN sprejeta soglasno in predstavlja mednarodno priznavanje, da so celostni in učinkovit nadzor in krepitev ukrepov proti proliferaciji WMD pogoj – ne le opcija – za članice OZN. Resolucija velja za vse članice OZN in s tem v neproliferacijski režim gravitira tudi države, ki so ostale zunaj WMD pogodb ali ostalih instrumentov.

Resolucija od članic zahteva uvedbo ukrepov za preprečitev dostopa non-state actors do WMD in sredstev za njegov prenos; nadzor nad proizvodnjo, uporabo, shranjevanjem in transportom WMD; kriminalizacijo proliferacije WMD (vključeni so non-state actors); uvedbo doslednega nadzora izvoza in zavarovanje občutljivih materialov. Vsem članicam OZN nalaga, da poročajo Varnostnemu svetu OZN (ki je zato ustanovil Odbor št. 1540, ki zajema vse članice Varnostnega sveta) o ukrepih za izvajanje resolucije in obenem vabi države, da po svojih močeh nudijo pomoč drugim državam, ki še niso sprejele ustreznih ukrepov. Več kot polovica članic OZN ni poročala Varnostnemu svetu o tem, kako izvajajo to resolucijo.

4.1. Jedrsko orožje

Jedrsko orožje sprošča energijo s fizijo (cepitev težkih atomov, uran ali pluton) ali s fuzijo lahkih atomov (vodik). Proizvodnja tega orožja je najdražja in najtežja, zato zahteva visok nivo znanstvenega in tehničnega znanja. NPT priznava pet držav kot imetnic jedrskega orožja: ZDA, Ruska federacija, Velika Britanija, Francija in Kitajska, jedrsko orožje pa posedujejo tudi Indija, Pakistan in Izrael, ki pa niso članice NPT. Več držav poseduje jedrske materiale in tehnologije za civilno uporabo, ki pa bi se lahko uporabile tudi za izdelavo jedrskega orožja. Proliferacija jedrskega orožja je lahko:

- vertikalna: povečanje jedrskega arzenala v državah, ki to orožje že posedujejo;
- horizontalna: pridobitev jedrskega orožja s strani držav:
 - sprememba namena jedrskih materialov in tehnologij iz civilnega v vojaški,
 - kraja jedrskega orožja zaradi slabega varovanja jedrske infrastrukture (bivša Sovjetska zveza),
 - nezakonita trgovina z jedrskim orožjem.

Neuvrščene države pogosto »izzivajo« jedrske države s pobudami, ki so dejansko nekonstruktivne. Med te spadajo pobude za sklenitev sporazuma o pravnih zagotovilih jedrskih držav o ne-uporabi jedrskega orožja, ki jih zagovarjajo neuvrščene države, kljub temu, da so vse jedrske države že dala enostranska in politična zagotovila o neuporabi jedrskega orožja proti nejedrskim državam. Druga podobna pobuda je pobuda Indije, ki še vedno skoraj vsako leto predlaga resolucijo Generalne skupščine OZN o sklenitvi Konvencije o prepovedi jedrskega orožja. Obenem Indije ne moti, da še vedno ni pristopila k NPT in CTBT in da sama od leta 1998 proizvaja jedrsko orožje in je tudi de

facto poseduje arzenal jedrskega orožja (neodvisne ocene govorijo o nekaj 100 jedrskih raketnih konicah).

5 PREGLED MEDNARODNIH MEHANIZMOV IN SPORAZUMOV

Konferenca za razorožitev (Conference on Disarmament - CD)

Poglavitni formalni okvir razorožitvene multilaterale predstavlja CD v Ženevi, ob kateri deluje cela vrsta formalnih in neformalnih skupin, odborov, delavnic in konferenc. V njenem okviru je bila oblikovana večina najpomembnejših multilateralnih instrumentov s področja razoroževanja, v Ženevi pa potekajo tudi redne pregledne konference teh sporazumov. CD je leta 1979 ustanovila OZN na prvem posebnem zasedanju Generalne skupščine OZN o razorožitvi, vendar formalno deluje izven sistema OZN. Konferenca zaseda vsako leto v treh časovnih intervalih. Generalni direktor CD je generalni direktor Urada ZN v Ženevi, ki je obenem tudi osebni predstavnik generalnega sekretarja OZN za CD. Mesto predsedujočega rotira, tako da se na njegovem mestu letno zamenja šest oseb oz. držav. Konferenca deluje po načelu soglasja, kar je tudi eden od razlogov, da je njeno delo že od leta 1996 dalje blokirano, tudi za razprave o morebitni širitvi članstva. Članstvo v CD odraža ustrezno geografsko zastopanost, poleg 66 stalnih članic ima CD še opazovalke, med katere sodi tudi Slovenija. Država opazovalka lahko sodeluje na zasedanjih CD ter njenih odborov, lahko tudi podaja svoja stališča, ne more pa blokirati odločitev.

Vsebinski delokrog CD lahko na splošno zajamemo v naslednjih vsebinah:

- orožje za množično uničevanje (jedrsko, biološko, kemično ter nova orožja za množično uničevanje npr. radiološko),
- konvencionalna orožja,
- transparentost in zmanjševanje obrambnih izdatkov in oboroženih sil ter preglednost vojaških transferjev,
- razorožitev in trajnostni razvoj,
- razorožitev in mednarodna varnost,
- multilaterelni ukrepi razorožitve in transparentnosti,

- ukrepi krepitve medsebojnega zaupanja in varnosti.

CD se od leta 1996, ko so se v njenem okviru končala pogajanja za Sporazum o celoviti prepovedi jedrskih poskusov (CTBT), še naprej ne more dogovoriti o programu svojega dela, t.j. o začetku pogajanj o katerem od možnih multilateralnih instrumentov s področja razorožitve in neprolifracije (neširjenja) orožij za množično uničevanje. Kljub nekaterim temam, kjer bi bilo mogoče doseči konsenz, med te sodi tudi vprašanje sprejema novih članic, soglasja o pogajanjih ni moč doseči zaradi spora okrog dveh velikih tem v CD – jedrski razorožitvi in preprečevanju oboroževalne tekme v vesolju. Glede vprašanja jedrske razorožitve obstajajo nasprotujoča si stališča med jedrskimi silami in ostalimi državami (predvsem državami v razvoju), saj jedrske sile po uveljavitvi ključnih multilateralnih sporazumov s tega področja ne kažejo večjega interesa za multilateralni pristop k novim pogajanjem ter za nadgradnjo obstoječega stanja.

Komisija ZN za razorožitev (UN Disarmament Commission - UNDC)

Komisija je bila ustanovljena januarja 1952 z resolucijo 502 (VI). Je subsidiarni organ Generalne skupščine OZN in je sestavljena iz vseh članic OZN. Njena naloga je dajati priporočila glede problemov s področja razorožitve. Sestaja se vsako pomlad za tri tedne, deluje pa na plenarnih sestankih in delovnih skupinah. Logistično podporo ji nudi UNODA, letno poroča Generalni skupščini.

Oddelek za razorožitvene zadeve (Department for Disarmament Affairs - DDA)

DDA je bil ponovno ustanovljen januarja 1998 z resolucijo GS 52/12. Njegova naloga je promocija jedrske razorožitve in neprolifracije ter poostri razorožitvene režime. Promovira tudi razorožitvene napore na področju konvencionalnega orožja, še posebno protipehotnih min in lahkega orožja, ki se v sodobnih konfliktih največ uporablja. Nudi vsebinsko in organizacijsko podporo prvemu odboru, Komisiji za razorožitev, Konferenci za razorožitev in drugim. Vzpodbuja regionalne napore na področju razorožitve.

Urad OZN za razorožitvene zadeve (UN Office for Disarmament Affairs - UNODA)

UNODA je bil ustanovljen januarja 1998 in ima nalogo, da skrbi za polno implementacijo mandатов, odločitev in resolucij Generalne skupščine OZN. Zavzema se za jedrsko razorožitev in neproliferacijo ter implementacijo razorožitvenih režimov ostalih orožij za množično uničevanje. Podpira tudi razorožitvene napore na področju konvencionalnega orožja, predvsem protipehotnih min ter osebnega in lahkega orožja (SALW). UNODA podpira preventivne razorožitvene ukrepe, napr. dialog, transparentnost, ukrepe zaupanja o vojaških zadevah ter vzpodbuja regionalne razorožitvene napore (Register OZN o konvencionalnih orožjih in regionalni forumi). Podpira razvoj in implementacijo praktičnih razorožitvenih ukrepov po končanih konfliktih (razorožitev, demobilizacija in reintegracija bivših borcev).

Sprejetje **Mednarodne konvencije o preprečevanju jedrskega terorizma (Convention on the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism)** je bil naslednji korak, s katerim je mednarodna skupnost posegla v to področje. Pogajanja so tekla skoraj 10 let, potem pa je leta 2005 prišlo do nenandnega premika in konvencija je bila sprejeta v Generalni skupščini OZN 14. aprila 2005 in odprta za podpis od 14. septembra 2005. Slovenija je med prvimi podpisala to konvencijo in jo 2007 tudi ratificirala.

Dopolnitev (amandiranje) **Konvencije o fizičnem varovanju jedrskih materialov (Convention on the Physical Protection of Nuclear Material - CPPNM)** je bila predlagana s strani ZDA julija 2005 in nalaga pogodbenicam, da povečajo varnostne standarde na področju fizičnega varovanja jedrskih materialov.

G8 Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction; na Vrhu G8 leta 2002 so se voditelji zavezali, da bodo namenili 20 milijard USD v 10 letih, da bi nudili pomoč Rusiji in drugim državam za uničenje njihovih zalog WMD ter za pomoč nezaposlenim znanstvenikom za WMD. Glavni namen je preprečiti teroristom dostop do WMD. Štiri najpomembnejša področja: uničenje kemičnega orožja, demontaža jedrskih podmornic, jedrska in radiološka varnost, zaposlitev bivših strokovnjakov za WMD. Ustanovili so Global Partnership Working Group, ki

koordinira implementacijo projektov. Problemi: premalo zbranih donacij (zbrano je le 17 bio USD), Rusija je zavrnila dostop strokovnjakov ZDA do najbolj občutljivih zmogljivosti, nekatere ruske agencije želijo obdavčiti donacije za nabavo opreme, odgovornost za morebitno škodo, ni soglasja glede širitve na ostale države (Gruzija, Kazahstan, Ukrajina, Uzbekistan).

Pobuda za globalno zmanjševanje groženj (Global Threat Reduction Initiative GTRI): so predstavile ZDA maja 2004 in si prizadeva za čim prejšnjo minimalizacijo količine dostopnega jedrskega materiala, ki bi bil lahko uporaben za jedrsko orožje. Zato v okviru IAEA delujejo na naslednjih projektih v državah, brez jedrskega orožja, da bi razvijale miroljubne, znanstvene jedrske programe: repatriacija jedrskega goriva; sprememba reaktorjev, ki uporabljajo visoko obogateni uran kot gorivo.

Haaški kodeks vedenja proti širjenju balističnih izstrelkov (Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation - HCOC): je najbolj konkretna iniciativa na področju boja proti proliferaciji balističnih izstrelkov. Novembra 2003 je HCOC podpisalo 93 držav, do sedaj se ji je pridružilo že 128. Namen je preprečiti oz. omejiti proliferacijo balističnih izstrelkov, ki lahko prenašajo WMD. Izstrelkov ne prepoveduje, gre za omejitve razvoja, testiranja ter uporabe. HCOC ni mednarodna pogodba, zato ni pravno obvezujoč. Zapolnil je pravno praznino na področju razvoja in prodaje balističnih izstrelkov, edini režim je MTCR, ki pa ima samo 33 članov. HCOC poziva vse države, da letno Avstriji posredujejo poročila o sistemih za balistične izstrelke.

Varnostna pobuda proti širjenju orožij za množično uničevanje (Proliferation Security Initiative - PSI): združuje več kot 80 držav, ki si prizadevajo na praktične načine ustaviti širjenje orožij za množično uničevanje. V okviru te pobude je bilo organiziranih veliko praktičnih vaj, v katerih so sodelujoče države preverjale delovanje nacionalnih struktur na tem področju. Gre za praktično pobudo, ki izboljšuje kapacitete sodelujočih držav na področju preprečevanja tovorov (kontejnerjev), v katerih se nahajajo orožja za množično uničevanje ali izdelki z možnostjo dvojne rabe.

Prepoved radiološkega orožja: to je sicer konvencionalno orožje, ki ubija z disperzijo radioaktivnih delcev brez jedrske eksplozije, vključuje pa predvsem jedrske odpadke, v

literaturi in medijih zasledimo ime t. i. »dirty bomb«. Elemente za sporazum sta v okviru CD že leta 1979 skupaj predlagali ZDA in takratna Sovjetska zveza, vendar se pogajanja o tem sporazumu nikoli niso začela. Problematika je postala ponovno aktualna v času po terorističnih napadih 11.09.2001. Panel visokih osebnosti, ki jih je leta 2004 imenoval takratni Generalni sekretar OZN Kofi Anan, je v svojem poročilu opozoril tudi na možnost, da bi teroristi prišli do tega orožja in ga uporabili. V kontekstu tega poročila je bilo takrat več razprav o tej vrsti orožja, ki pa se niso konkretizirala v začetku pogajanj za nov sporazum. Julija 2005 je bila na Dunaju podpisana amandirana Konvencija o fizični zaščiti jedrskih materialov (CPPNM), ki zahteva od pogodbenic, da temeljito zaščitijo obstoječa skladišča, kjer se nahajajo jedrski materiali iz katerih je mogoče izdelati radiološko orožje.

Pogodba o neširjenju jedrskega orožja (Non-Proliferation Treaty - NPT)

Pogodba je bila sestavljena v Londonu, Moskvi in Washingtonu 01.07.1968 in je stopila v veljavo 05.03.1970. Do sedaj jo je ratificiralo 187 držav. Depozitarke sporazuma so Ruska federacija, Velika Britanija in ZDA. Je osnova ostalih pogodb in konvencij, ki urejajo vprašanja, povezana z neširjenjem WMD. Osnovni namen pogodbe je preprečiti širjenje jedrskega orožja in tehnologij v povezavi s tem, ohranjati miroljubno uporabo jedrske energije ter si prizadevati za splošno in celovito razorožitev. Predstavlja glavni steber mednarodnega sistema pogodb in ostalih aranžmajev (mdr. con brez jedrskega orožja - Nuclear Weapon Free Zone - NWFZ).

Sporazum ima različne obveznosti za države, ki imajo oziroma nimajo jedrskega orožja:

1. Za države, ki imajo jedrsko orožje velja naslednje:
 - pod nikakršnimi pogoji ne smejo prenesti atomskega orožja ali katere druge atomske eksplozivne naprave kateremkoli prejemniku;
 - ne smejo nuditi pomoči, vzpodbujati ali opogumljati katerokoli državo brez atomskega orožja, da prične z njegovo proizvodnjo ali nabavo.
2. Za države, ki nimajo jedrskega orožja velja naslednje:
 - da ves jedrski material in vse miroljubne atomske programe vzpostavijo v skladu in pod nadzorom IAEA;
 - ne smejo proizvajati ali kupovati jedrskega orožja;

- ne smejo sprejeti jedrskega orožja ali druge atomske eksplozivne naprave od nobene države.

Pogodba je bila maja 1995 podaljšana z neomejenim rokom, s tem da se poveča pomen preglednega procesa. Odločitev je bila pogojena s tremi razorožitvenimi nalogami: zaključek pogajanj o CTBT, začetek pogajanj o FMCT ter povečanje naporov imetnic jedrskega orožja za zmanjšanje le-tega s končnim ciljem uničiti vso jedrsko orožje. Na pregledni konferenci držav pogodbenic NPT maja 2000, ki je potekala v času popolnega zastoja na področju jedrske razorožitve in nove grožnje veljavnemu režimu neproliferacije in strateške stabilnosti, je uspela soglasno sprejeti sklepni dokument, katerega najpomembnejši del je seznam 13 praktičnih ukrepov za sistematične in progresivne napore na področju jedrske razorožitve. Tako je bil vzpostavljen sistem varovanja (nadzorni sistem oziroma "safeguards"), ki ga vodi Mednarodna agencija za atomsko energijo (IAEA), ki ima med drugim tudi osrednjo vlogo na področju prenosa tehnologij za miroljubne namene.

Mednarodna agencija za atomsko energijo (International Atomic Energy Agency - IAEA)

IAEA je bila ustanovljena 1957, na podlagi predloga predsednika ZDA Eisenhowerja na zasedanju Generalne skupščine OZN 08.12.1953, "Atoms for Peace", kot indirektni pristop k jedrski razorožitvi skozi promocijo miroljubne uporabe jedrske energije (transferja tehnologije) ter hkrati z učinkovitim varovanjem/safeguards za zagotovilo, da ne bo kanalizirana v izgradnjo jedrskega orožja.

Statut IAEA je bil potrjen 26.10.1956. Določa tri osrednje stebre delovanja: varnost, znanost in tehnologija (transfer) ter safeguards in verifikacija.

- Promocija znanosti in tehnologije: je stičišče za uporabo jedrske znanosti in tehnologije v miroljubne namene, predvsem v državah v razvoju. Prispeva k boju zoper revščino, onesnaženosti in boleznim.
- Promocija varnosti: razvija standarde jedrske varnosti ter na podlagi le-teh pospešuje doseganje in ohranjanje visokih ravni varnosti pri uporabi jedrske energije in varstva zdravja ter okolja.

- Promocija verifikacije in safeguards: s pomočjo verifikacijskega in safeguards sistema preverjajo, če države uporabljajo jedrske materiale in infrastrukturo v miroljubne namene. Pod IAEA safeguards je trenutno 908 naprav oz. objektov. Safeguards predstavlja sistem tehničnih ukrepov (inšpekcije, analize, merjenja) za verifikacijo obvez držav, ki jih imajo na podlagi NPT in Dodatnega protokola k sporazumu o varovanju. Na podlagi teh sporazumov IAEA izvaja inšpekcijski nadzor in s tem poskušajo ugotavljati ali države jedrske materiale, naprave in objekte uporabljajo izključno v miroljubne namene.
- IAEA je avtonomna mednarodna organizacija pod egido OZN in z njo v delovnem odnosu, kot določeno s posebnim sporazumom (dokument IAEA, INCIRC/11). V skladu s svojim Statutom, IAEA letno poroča Generalni skupščini OZN (obravnavo letno poročilo IAEA neposredno po poročilih glavnih organov) in Varnostnemu svetu OZN – v primeru ter v zvezi z nespoštovanjem obveznosti držav po njihovih sporazumih o varovanju/safeguards (iz sporazuma NPT), kot tudi v zadevah, ki se nanašajo na mednarodni mir in varnost.

Svet guvernerjev IAEA

- Svet guvernerjev IAEA je sestavljen iz 35 držav članic, ki jih izvoli Generalna konferenca IAEA, ki poteka vsako leto v drugi polovici septembra. V Svetu deluje 10 stalnih članic¹, 25 nestalnih članic pa se izvoli po regionalnem ključu za obdobje dveh let. Vzhodnoevropska regionalna volilna skupina, katere članica je tudi Slovenija, ima pravico do treh predstavnic v Svetu.
- Svet se običajno sestaja petkrat letno na rednih sestankih. Svet se lahko sestaja tudi na izrednih sestankih, ki jih sklicuje predsedujoči na zahtevo posameznih članic.
- Delo Sveta natančneje določa "Začasni poslovnik Sveta guvernerjev" (Provisional Rules of Procedures of the Board of Governors). Na svojih sestankih Svet daje predloge Generalni konferenci v zvezi s proračunom, programi IAEA in obravnava predloge za članstvo v IAEA. Prav tako daje svoje soglasje k sporazumom o varovanju jedrskih snovi in k objavi standardov IAEA. Svet prav tako obravnava številna tekoča vprašanja, ki jih Generalna konferenca ne more obravnavati,

¹ Na podlagi prve točke odstavka A VI člena Statuta IAEA se v Svet guvernerjev vsako leto imenuje 10 držav, ki so najbolj razvite na področju tehnologije atomske energije. To so: ZDA, Ruska federacija, Velika Britanija, Francija, Kitajska, Belgija, Japonska, Republika Koreja, Indija in Nemčija

vključno z vprašanji kršitev sporazumov o varovanju jedrskih snovi. Svet praviloma sprejema odločitve na podlagi soglasja vseh članic.

- Vsaka država članica v Svet imenuje eno osebo kot guvernerja. Predsednik in oba podpredsednika Sveta se izvolijo izmed akreditiranih guvernerjev na prvem zasedanju Sveta po zaključku rednega letnega zasedanja Generalne konference. V teku let se je oblikovala neformalna praksa, da vsako leto predsedujočega Sveta predlaga druga regionalna volilna skupina, ki se mora uskladiti glede svojega predstavnika.
- Najpomembnejše dejavnosti predsedujočega Sveta so predvsem usklajevanje dnevnega reda za sestanke Sveta, vodenje sestankov Sveta, sprejemanje neformalnih predlogov za dnevni red ter lobiranje in usklajevanje z delegacijami držav članic. Predsedujoči igra zlasti pomembno vlogo v spornih zadevah, ki delijo člane Sveta, ko mora aktivno pomagati pri iskanju konsenza tudi s svojimi predlogi. Naloga predsedujočega je tudi pospeševati razpravo in pomagati različnim delegacijam pri iskanju konsenza.

Safeguards, kot določeno v Statutu IAEA, je bil oblikovan za pokrivanje posameznih jedrskih elektrarn in za dobavo goriva, kar pa samo po sebi ni bilo dovolj za odvrčanje proliferacije. Zato je rasla podpora za mednarodne, pravno obvezujoče zaveze in celovit safeguards, ki bi zaustavil nadaljnjo širitev jedrskega orožja in deloval v smeri njegove končne odprave. Izraz tega je bil v sprejetju NPT 12.6.1968. NPT je zamrznil število deklariranih držav z jedrskim orožjem (NWS – ZDA, Rusija, VB, Francija, Kitajska). Ostale države so zavezane odreči se opciji jedrskega orožja in skleniti celovit (comprehensive) safeguards sporazum z IAEA v zvezi z svojim jedrskim materialom.

IAEA deluje kot svetovni “jedrski inšpektor”; varuje jedrski material in aktivnosti po sklenjenih safeguards sporazumih s 152 državami. Pod IAEA safeguards je 908 naprav/objektov. Safeguards predstavljajo sistem tehničnih ukrepov - vključno inšpekcij, merjenj in informacijskih analiz – za verifikacijo izvajanja pravnih obvez držav, to je obveznosti držav po NPT in povezanih mednarodnih sporazumih za zagotavljanje uporabe jedrskih materialov in naprav/objektov izključno v miroljubne namene. Države brez jedrskega orožja (NNWS), pogodbenice NPT, sprejmejo IAEA safeguards na vse sedanje in bodoče jedrske aktivnosti. V državah z jedrskim orožjem (NWS) pa se safeguards izvaja za specifične jedrske materiale in naprave/objekte.

Cilji safeguards sporazumov so: ugotoviti, ali je bil jedrski material kanaliziran iz miroljubne jedrske aktivnosti v izdelavo jedrskih eksplozivnih naprav (orožja) ali za neznane namene; dalje, odvrniti taksne aktivnosti z dejstvom rizika zgodnjega odkritja; ter odkriti neprijavljen jedrski material ali aktivnosti v državi.

Na osnovi spoznanih pomanjkljivosti IAEA safeguards po odkritju iraškega programa izdelave jedrskega orožja v 1991 in s ciljem ohraniti kredibilnost IAEA safeguards, je bil sistem dodelan skozi t.i. **Dodatni protokol k safeguards sporazumom (Additional Protocol)**, ki je bil sprejet v letu 1997 in ki ga države sklenejo k obstoječim safeguards sporazumom. Model Dodatnega protokola znatno razširja in krepi pristojnosti IAEA v inšpekcijskem, informacijskem in fizičnem dostopu. Okrepljen sistem IAEA omogoča podajo zagotovil miroljubne uporabe ne le v zvezi s prijavljenimi jedrskimi aktivnostmi, ampak tudi zagotovil o neobstoju neprijavljenega jedrskega materiala in aktivnosti.

Sekretariat IAEA šteje okoli 2200 multidisciplinarnega profesionalnega in podpornega osebja. Generalni direktor je dr. Mohamed ElBaradei, ki ima šest namestnikov po delovnih področjih. Programi in finance IAEA se določajo skozi izvršna telesa: 35 članski Svet guvernerjev (Board of Governors) in generalno konferenco vseh članic. Svet guvernerjev določa politiko agencije in daje usmeritve generalnemu direktorju ter obravnava vsa gradiva, ki so namenjena generalni konferenci. IAEA šteje 140 članic. Redni proračun, skupaj s prostovoljnimi prispevki članic za 2006, znaša 273,61 mio EUR. Ciljna postavka posebnega sklada članic za tehnično sodelovanje (Technical Cooperation Fund) pa je 77,5 mio USD.

Multilateralne garancije za dobavo jedrskega goriva (Multilateral Nuclear Fuel Assurances - MNFA): Generalni sekretariat IAEA je 1. junija 2006 prejel predlog šesterice držav (ZDA, Ruske federacije, Francije, Nemčije, Nizozemske in Velike Britanije), ki je bil prvič obravnavan na junijskem sestanku Sveta guvernerjev. Gre za predlog dokumenta, ki bi državam, ki ne proizvajajo jedrskega goriva, dajal pravna zagotovila za to. V osnovi je to pobuda ElBaradeija, ki jo je predstavil že leta 2005. Pobuda je namenjena državam, kot je Slovenija, ki ne proizvajajo jedrskega goriva, dejansko pa gre za Iran.

GD IAEA ElBaradei je na zasedanju Sveta guvernerjev 2008 izpostavil pomemben napredek pri vsaj dveh projektih (ruskem in nemškem) glede multilateralnih garancij za oskrbo z jedrskim gorivom. Osnutek sporazuma med Rusijo in sekretariatom IAEA glede ustanovitve banke z jedrskim gorivom v Angarsku je že izdelan, potrebna pa je predhodna odobritev ruske vlade. Sporazum naj bi bil tipske narave, h kateremu bi pristopile zainteresirane države, eden od ključnih pogojev pa bo, da ima država podpisan dodatni protokol, kar pa je sporno za določene države (predvsem Brazilija in Argentina pa tudi Pakistan in Egipt). Izključena je tudi vsakršna dobava jedrskega goriva državi, ki ni članica NPT. Glede zadržkov omenjenih držav do multilateralnih garancij je bistvo, da nobeden od predlogov ne bi odvzel državam pravice do razvoja in izgradnje lastnih kapacitet za bogatenje urana. V okviru EU je več držav (Nemčija, Francija, Nizozemska, Avstrija, itn.), ki so podale svoje predloge na temo MNA, ki pa še niso v zadostni meri dodelani, da bi se jih obravnavalo na zasedanju Sveta guvernerjev.

Evropska agencija za jedrsko energijo (The European Atomic Energy Community - EURATOM) s sedežem v Luksemburgu že dolga leta tesno sodeluje z IAEA. EURATOM na podlagi svojih pristojnosti z inšpektorji nadzoruje delovanje jedrskih objektov v članicah EU, kar omogoča IAEA, da lahko pošilja svoje inšpekcije v druge dele sveta. V IAEA so zadovoljni s tem aranžmajem, zato so bili presenečeni, ker je Evropska komisija leta 2004 začela zmanjševati finančna sredstva, namenjena za financiranje aktivnosti EURATOM-a. Po pritisku IAEA je Komisija te načrte opustila.

Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov (Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty - CTBT)

CTBT je bila sprejeta v Generalni skupščini OZN 10.9.1996 (UNGAS Res. 50/245, 10.9.1996). Zaradi nasprotovanja Indije (ko je Indija izvedla jedrski poskus leta 1998 in po tem pričela izdelovati lastno jedrsko orožje, je postalo njeno nasprotovanje razumljivo oz. je dobilo otipljiv motiv) besedila sporazuma CD nikoli ni formalno sprejela, zato ga je septembra 1996 (po t.i. »Avstralski akciji,« ki jo je vodila avstralska diplomacija) sprejela Generalna skupščina OZN s (pre)glasovanjem. Države, ki leta 1996 niso glasovale za resolucijo Generalne skupščine o odprtju CTBT za podpis, še danes niso ratificirale sporazuma.

Države se z ratifikacijo sporazuma zavežejo, da ne bodo izvajale poskusov z jedrskim orožjem ali kakršnihkoli drugih jedrskih poskusov in da bodo prepovedale in preprečile take poskuse na kateremkoli delu ozemlja, ki je pod njihovo jurisdikcijo. Zaokrožuje dosežek desetletja zgodnejšega koraka v tej te smeri - Sporazum o delni prepovedi jedrskih poskusov v ozračju, vesolju in pod vodo (Partial Test Ban Treaty) iz leta 1963. Podpisalo ga je vseh pet »uradnih« jedrskih sil: Rusija, ZDA, Francija, Kitajska in Velika Britanija; ratificirale pa so ga Rusija, Francija in VB. CTBT je podpisalo 178 držav, 144 jih je ratificiralo – od tega 35 po Aneksu 2 v zvezi s čl. XIV CTBT. Le ta določa 44 držav (članice CD zasedanja v 1996; tehnologija), katerih ratifikacija je potrebna, da sporazum stopi v veljavo: Alžirija, Argentina, Avstralija, Avstrija, Bangladeš, Belgija, Brazilija, Bolgarija, Kanada, Čile, Kitajska, Kolumbija, DLR Koreja, Egipt, Finska, Francija, Nemčija, Madžarska, Indija, Indonezija, Iran, Izrael, Italija, Japonska, Mehika, Nizozemska, Norveška, Pakistan, Peru, Poljska, Romunija, R Koreja, Ruska federacija, Slovaška, Južna Afrika, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Ukrajina, Velika Britanija, ZDA, Vietnam, Zaire. Seznam predpostavlja, ob petih jedrskih silah, države s sposobnostmi izdelave jedrskega orožja – v kolikor bi se tako odločile. Ratificirati bi ga morali še Kitajska, DLR Koreja, Egipt, Indija, Indonezija, Iran, Izrael, Pakistan in ZDA. ZDA te namere nimajo; v vmesnem času in do vstopa sporazuma v veljavo izvajajo enostranski moratorij na poskusne eksplozije, hkrati pa podpirajo delovanje PTS v zvezi z izgradnjo monitoring sistema - IMS; v proračun prispevajo 22,3 % delež. Ena od 44 specificiranih držav je tudi Indija, ki k CTBT noče pristopiti (op: Pakistan tudi še ni podpisal). Indija je nasprotovala sprejetju CTBT z argumentom, da dokler jedrske sile odklanjajo jedrsko razorožitev v določljivem časovnem roku, Indija zadržuje opcijo pridobiti jedrsko orožje. Indija je izjavila, da ne bo podpisala in ratificirala sporazuma, čeprav je bilo njeno ime že vključeno (kljub njenemu nasprotovanju) v seznam 44 držav po Aneksu 2.

CTBT dovoljuje aktivnosti t.i spremljanja zalog (stockpile stewardship), kot npr. podkritične poskuse in računalniške simulacije eksplozij, z namenom omogočiti državam z jedrskim orožjem obnavljanje gotovosti v varnost in zanesljivost njihovih jedrskih zmogljivosti, kot so jih dosegle predhodno. Ob tem pa prepoved poskusnih eksplozij praktično omejuje razvoj in kvalitativno izboljšavo jedrskega orožja in onemogoča razvoj novih naprednih tipov tega orožja.

CTBT uvaja globalni sistem nadzora **Mednarodni tehnični sekretariat (International Monitoring System - IMS)** za morebitne jedrske eksplozije v obliki 321 merilnih postaj (radiacijskega sevanja - 80 postaj, seizmike - 170 postaj, infrazvoka - 60 postaj ter hidroakustike - 11 postaj), katerih podatki se preko komunikacijskih satelitov pošiljajo v obdelavo v podatkovni center (International Data Centre - IDC) na Dunaju. IDC podpira verifikacijske obveznosti držav pogodbenic z zagotavljanjem objektivnih analiz in obenem podpore učinkovitemu globalnemu nadzoru (v sistemu varovanega pretoka informacij lahko v produkte IDC vstopajo akreditirani uporabniki iz držav članic). IMS podpira se 16 analitičnih laboratorijev. Trenutno je operativno približno 60% postaj, sistem pa je še v izgradnji.

Začasni tehnični sekretariat **Začasni tehnični sekretariat (Provisional Technical Secretariat - PTS)** je bil ustanovljen 19.11.1996. Izvršni sekretar PrepCom CTBTO in vodja PTS je od 01.08.2005 Tibor Toth (Madžarska).

V času Pete konference za uveljavitev CTBT, ki je potekala na Dunaju septembra 2007, so države sprejele deklaracijo, ki vključuje tudi enajst praktičnih ukrepov za pospešitev uveljavitve CTBT.

Jedrski terorizem (global Initiative to Combat Nuclear terrorism – GICNT)

Iniciativa je bila zasnovana in predstavljena leta 2006 s strani bivših predsednikov ZDA in Ruske Federacije (op. Busha in Putina). Prvo srečanje je bilo izvedeno oktobra 2006 v Maroku. Slovenija se je pobudi priključila v letu 2007 in je od takrat dalje redna udeleženka letnih srečanj na tem področju. Dejstvo, da samo nacionalne aktivnosti na področju boja proti jedrskemu terorizmu ne zadoščajo, še bolj poudarja dejstvo, da je mednarodna oblika sodelovanja nujno potrebna za zagotavljanje varnosti.

Konvencija o prepovedi proizvodnje fisijskih snovi (Fissile Material Cut-off Treaty - FMCT)

Na podlagi resolucije Generalne skupščine OZN leta 1992 je bila sprejeta odločitev o začetku pogajanj za doseg sporazuma in verifikacijskega mehanizma, ki bi

nediskriminatorno prepovedal proizvodnjo fisijskih snovi za izdelavo jedrskega orožja in ostalih jedrskih eksplozivnih naprav (visoko obogaten uran in plutonij). V okviru CD v Ženevi je vzpostavljen Ad hoc odbor, katerega naloga je izvedba pogajanj za sklenitev sporazuma. Splošna ocena pa je, da je v okviru CD od vseh razorožitvenih instrumentov, ki so na dnevnem redu, konvencija FMCT še najbližja končnemu uspehu.

Namen FMCT je zmanjšati tveganje uhajanja fisijskih snovi državam ali teroristom s pomočjo povečanja mednarodne kontrole. Gre za komplement CTBT: CTBT omejuje razvoj jedrskega orožja s prepovedjo testiranja, FMCT pa določa kvantitativne omejitve za fisijske snovi za proizvodnjo jedrskega orožja.

Splošna ocena pa je, da je v okviru CD od vseh razorožitvenih instrumentov, ki so obravnavana, FMCT še najbolj realno »izpogajavljiv« sporazum. Žal je v zadnjih letih prišlo do razlik med pomembnimi državami, kar spretno izrabljajo predvsem radikalnejše neuvrščene. Dejstvo pa je, da danes ZDA nasprotujejo »verifiable« sporazumu in celovitemu obsegu FMCT, kar zmanjšuje možnost za začetek resnih pogajanj.

ABM - Sporazum o prepovedi protibalistične obrambe

Sklenjen med ZDA in RF leta 1972 in dolga leta temelj vseh razorožitvenih sporazumov. ZDA so leta 2001 letu odstopile od sporazuma in ga nekako kompenzirale z »Moskovskim sporazumom«.

START - Zmanjševanje strateških jedrskih arzenalov (for Strategic Arms Reduction Treaty)

Po pogovorih o zmanjševanju količin strateškega orožja med ZDA in Sovjetsko zvezo SALT I in SALT II (SALT – Strategic Arms Limitation Talks) je bil med ZDA in SZ leta 1991 podpisan Sporazum o omejevanju strateškega orožja med ZDA in SZ START I (START - Strategic Arms Reduction Treaty), zaradi razpada Sovjetske zveze pa je bil s strani Ruske federacije, Ukrajine, Belorusije in Kazahstana, ratificiran šele leta 1994. START I zmanjšuje število strateških jedrskih konic za 9000 kar pomeni približno 6000

na vsaki strani. START II je bil podpisan leta 1993, s strani Ruske federacije ratificiran leta 2000, s strani ZDA pa nikoli. Predvideva nadaljnje zmanjšanje za 5000 konic. Kot START III, lahko razumemo še precej nedefiniran »Moskovski sporazum« iz leta 2002, ki predvideva zmanjšanje strateških jedrskih konic Ruske federacije in ZDA s sedanjih približno 6000 na 1700 do 2300 na vsaki strani.

6 SEVERNA KOREJA

NOTRANJEPOLITIČNI IN GOSPODARSKI POLOŽAJ

Tabela 6.1: Politični predstavniki

Šef države in njegov ustavni položaj:	Kim Jong Il - predsednik nacionalne obrambne komisije S Koreje oz. glavni poveljnik korejskih oboroženih sil in generalni sekretar Delavske stranke Koreje, najvplivnejša oseba v S Koreji Oče Kim Il-sung je po smrti leta 1994 proglašen za "večnega predsednika".
Predsednik predsedstva Ljudske skupščine:	Kim Yong-nam predstavlja državo v tujini in opravlja diplomatske dolžnosti
Predsednik vlade:	Kim Yong Il – izvoljen na 5. zasedanju Vrhovne ljudske skupščine aprila 2007
Minister za zunanje zadeve:	Pak Ui Chun – od marca 2007

Severno Korejo je vodil Kim Il-sung od leta 1948 do njegove smrti julija 1994. Večino pooblastil je delegiral sinu Kim Jong Ilu, ki je tri leta po očetovi smrti postal tudi generalni sekretar najpomembnejše stranke Korejske delavske stranke. Ta nadzira vse veje oblasti. Kim Jong Il vodi tudi komisijo za nacionalno obrambo, ki nadzoruje severnokorejsko vojsko. Ta z 1,2 mio vojakov velja za peto največjo vojsko na svetu. Poleg Korejske delavske stranke v S Koreji delujejo še druge npr. Chondoist Chongu in Korejska socialdemokratska stranka, ki sicer sodelujejo na neposrednih volitvah, vendar pa dejansko nimajo pomembnejšega vpliva. Uradna ideologija Korejske delavske stranke sloni na filozofiji samozanašanja, ki jo je razvil že Kim Il-sung.

Gospodarstvo Severne Koreje velja za eno najbolj centraliziranih in izoliranih, ki se že leta sooča z obupnimi razmerami. Po desetletjih slabega gospodarjenja je S Koreja močno odvisna od zunanje pomoči. Namesto, da bi vlada vlagala v razvoj gospodarstva, namenjena sredstva za potrebe vojske. Večina tovarn je zaprtih ali v propadu, naraščajoča je brezposelnost, milijoni trpijo zaradi pomanjkanja hrane. Zaskrbljujoče je stanje človekovih pravic. Leta 2004 je vlada dovolila razvoj privatnega kmetijskega sektorja in trgovine s kmetijskimi proizvodi, vendar je oktobra 2005 ponovno vzpostavila centralizirani sistem razpolaganja s prehrabnimi proizvodi.

Zgodovina

Korejska starodavna civilizacija je bila dolga stoletja vez med japonsko in kitajsko kulturo, hkrati pa tudi predmet sporov med obema imperijema. Po stoletjih enotnosti in neodvisnosti je korejska monarhija leta 1905 prišla pod japonsko zasedbo, leta 1910 pa si jo je Japonska priključila in odstavila kralja. Kolonialna oblast je bila posebej v zadnjem desetletju trda in kruta; Japonci so skušali izkoreniniti korejsko identiteto z vsiljevanjem japonskega jezika, imen in vere pod sloganom *Nissen Ittai* (Japonska in Koreja sta eno).

Po koncu druge svetovne vojne in japonski kapitulaciji je bila Koreja razdeljena po 38. vzporedniku na okupacijska območja; severni del so zasedle enote SZ, južni pa enote ZDA. 15. avgusta 1948 se je južni del razglasil za Republiko Korejo, nakar je režim na severu 9. septembra razglasil Demokratično ljudsko republiko Korejo po sovjetskem vzorcu. Obe državi sta si lastili suverenost nad celotnim korejskim polotokom. Vsaka je vztrajala, da je njena vlada edina legitimna.

Julija 1950 je Severna Koreja pod vodstvom Kim Il Sunga in s podporo Sovjetske zveze skušala s silo doseči združitev obeh Korej. Ko so severne čete že zavzele skoraj ves polotok, je prišlo do posredovanja ZN s protinapadom v podporo Južni Koreji, ki so ga vodile ZDA. Prodiranje do skrajnega severa je zaustavilo kitajsko posredovanje. Julija 1953 je bilo sklenjeno premirje, črta premirja, ki pretežno poteka po 38. vzporedniku, pa je postala meja med državama. Na meji je bilo vzpostavljeno demilitarizirano območje pod nadzorom ZN.

Vojna je zahtevala velike človeške žrtve (okrog 5 milijonov) in povzročila ogromno materialno škodo.

Odnosi med obema Korejama

Demokratizacija Južne Koreje, naraščanje njenega gospodarskega pomena ob istočasnem propadanju severnokorejskega gospodarstva, konec hladne vojne in posledično distanciranje tradicionalnih zaveznic Sovjetske zveze in Kitajske od avtoritarnega Kim Il Sungovega režima je bil splet okoliščin, ki je po korejski vojni (1950-53) privedel do prvih poskusov zблиžanja med Korejama. Decembra 1991 sta državi podpisali Sporazum o spravi, nenapadanju, izmenjavah in sodelovanju med Severom in Jugom, znan kot *Basic Agreement*. S Koreja se je odrekla dolgoletnemu stališču, da bi morali obe Koreji v OZN zasesti eno mesto, SZ in Kitajska sta umaknili veto na članstvo J Koreje, tako sta obe Koreji leta 1991 postali članici OZN. Po smrti predsednika Kim Il Sunga l. 1994 se je gospodarski položaj v S Koreji še poslabšal. Stroški vzdrževanja milijonske armade (25% BNP) so izčrpali gospodarstvo. Industrija je zastarela, izvoz zanemarljiv, svoje so prispevale še velike poplave, ki jim je sledila lakota. Aprila 1996 je S Koreja oznanila, da odstopa od sporazuma o premirju iz leta 1953, čemur je sledilo več vdorov severno-korejskih enot v demilitarizirani coni. Od takrat sta državi formalno še vedno v vojni.

Predsednik R Koreje Kim Dae-jung je v svojem nastopnem govoru leta 1998 načrtoval novo politiko do severne sosedice znano kot »*sunshine policy*«, s katero se zavzema za miroljubno sožitje, vzpostavitev medsebojnega zaupanja ter vojaški in diplomatski détant, ki temelji na ločevanju političnih vprašanj od gospodarskega in drugih oblik sodelovanja. Ob 50. obletnici začetka korejske vojne je v severnokorejski prestolnici Pjongjangu od 12. do 14. junija 2000 prišlo do zgodovinskega srečanja med voditeljema obeh Korej: predsednikom R Koreje Kim Dae-jungom in predsednikom Nacionalne komisije za obrambo DLR Koreje ter de facto njenim voditeljem Kim Jong Il-om. »Sunshine policy« je tako obrodila sadove. Pričakovanja v zvezi s srečanjem so bila posebno v južnokorejski javnosti zelo velika, predvsem glede vprašanja združitve v vojni ločenih družin.

Kimov naslednik Roh Moo-hyun, ki je zmagal na volitvah decembra 2002, se je zavzemal za nadaljevanje mirne politike združevanja obeh Korej ("*Policy for Peace and*

Prosperity") in Korejski polotok brez jedrskega orožja. Obe strani sta dosegli vojaško-varnostni sporazum, ki omogoča izgradnjo železniške povezave med obema Korejama skozi demilitarizirano območje. Konstrukcija dela so se je začela 18. septembra 2002, vendar pa vse do petega vojaškega vrha maja 2007 v Pannmunjonu ni prišlo do realizacije. Aktiviranje železniške proge je od nekdanj velik interes Južne Koreje saj bi ji omogočil povezavo s Sibirijo in naprej proti Evropi. V začetku februarja 2003 je bil odprt prvi kopenski mejni prehod med R Korejo in Severno Korejo, odkar se je končala korejska vojna. Vojaški vrh je postavil pogoje za dolgoročnejšo zagotovitev varnosti tako rednemu železniškemu prometu, kot tudi cestni povezavi. Obe državi sta se zavezali, da bosta nadaljevali pogovore, ki naj bi preprečevali možnost vojaškega konflikta v Zahodnem morju in določili območje namenjeno ribiškim dejavnostim. Dogovorjena je tudi pripravljenost obeh strani za zagotavljanje varnosti pri poplavljanju reke Imjin ter možnostih skupnega izkoriščanja ustja reke Han. Zavezali sta se tudi k skupnim naporom po čimprejšnji izvedbi drugega srečanja na nivoju obrambnih ministrov.

Na pobudo Južne Koreje je 2.-4. oktobra 2007 v Pjongjangu potekal drugi vrh obeh Korej. Južnokorejski predsednik Roh in Severnokorejski voditelj Kim Jong Il sta podpisala skupno deklaracijo, s katero sta napovedala približevanje obeh Korej. V osmih točkah deklaracija navaja:

- ustanovitev posebnega mirovnega pasu na območju zahodne morske meje in za november najavlja sestanek predsednikov vlad in ministrov za obrambo obeh držav na temo izboljšanja medsebojnih odnosov;
- obe Koreji naj bi v sodelovanju z ZDA, Kitajsko in nekaterimi drugimi državami dosegli formalni sporazum o končanju Korejske vojne (1950-1953), s čimer bi nadomestili (začasni) Sporazum o prenehanju sovražnosti iz leta 1953;
- dogovorjeno je nadaljevanje naporov za zmanjševanje vojaške napetosti na Korejskem polotoku in priznavanje spoštovanja dveh različnih političnih sistemov;
- oba predsednika naj bi se v bodoče sestajala bolj pogosto z namenom reševanja odprtih vprašanj in z namenom uresničevanja skupne deklaracije iz leta 2000 t.j. iz prvega korejskega vrha;
- predstavniki obeh Korej naj bi se srečali z namenom dogovora o otvoritvi železniške tovarne proge, ki bi vodila iz Južne Koreje do industrijske cone, ki se nahaja na severni strani demilitarizirane cone.

Ob nastopu novega južnokorejskega konzervativnega predsednika Leeja je prišlo do poslabšanja odnosov zaradi odstopanja politike novega predsednika od predhodne »sončne politike« in že sklenjenih dogovorov. Po tem, ko je predsednik Lee napovedal vezavo južnokorejske pomoči Severu pod pogojem napredka v jedrski razorožitvi Severne Koreje, je severnokorejski režim 27. marca najprej izgnal vodilne južnokorejske delavce v skupnem industrijskem parku Keasong, opravil je raketni preizkus in Južno Korejo obtožil kršenja spoštovanja morske meje, ter celo zagrozil, da bo Južno Korejo »zmanjšal v pepel«. Zaradi protirežimskih letakov, ki so jih južnokorejske nevladne organizacije za človekove pravice poslale z baloni v Severno Korejo (kršitev dogovora iz leta 2004), je 1. decembra zaprl kopensko mejo z Južno Korejo. Po imenovanju novega južnokorejskega ministra za združitev prof. Hyuna, ki je bil glavni snovalec nove južnokorejske politike do Severa, je Severna Koreja 26. januarja napovedala odpoved vseh sklenjenih sporazumov z Republiko Korejo, vključno s sporazumom o morski meji na Zahodnem morju, kjer je leta 1999 in 2002 prišlo do oboroženih spopadov. Ob 67. rojstnem dnevu severnokorejskega voditelja Kim Jong Il-a je Severna Koreja napovedala izstrelitev raket z dolgim dometom, z utemeljitvijo, da ima pravico do razvoja vesoljskega programa.

Z novicami o poslabšanem zdravstvenem stanju Kim Il-Jonga je Republika Koreja zaradi bojazni pred negativnimi posledicami morebitne smrti severnokorejskega voditelja še bolj naslonjena na pomoč ZDA.

Državi še vedno nimata vzpostavljenih diplomatskih odnosov. Severna in Južna Koreja imata do vprašanja združitve različen pristop. V ustavi R Koreje je zapisano, da si bo prizadevala za mirno združitev Korejskega polotoka. Severna Koreja pa glede združitve vztraja na opredelitvah Kim Il Sunga o ohranitvi neodvisnosti in nepriznavanju legitimnosti R Koreje, pri čemer se ni nikdar odrekla strategiji združitve s silo. Nasprotuje tudi prisotnosti vojaških sil ZDA v R Koreji.

Človekove pravice

Država nima nacionalnega okvirja za varstvo ČP in ne obstaja neodvisno sodstvo. Med ključnimi dokumenti OZN je Severna Koreja ratificirala le Konvencijo o pravicah otrok (CRC), podpisala pa je Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (ICCPR), Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (ICESCR) ter Konvencijo o ukinitvi vseh vrst diskriminacij proti ženskam (CEDAW). Severna Koreja te dokumente interpretira po svoje, da tako izvaja minimum za uveljavljanje dokumentov.

Severna Koreja ni podpisala Konvencije proti mučenju, le-to in nečloveško ravnanje pa je v državi rutinsko. Ni podpisala opcijskega protokola ICCPR, ki prepoveduje smrtno kazen, le-ta se redno izvaja. Ni podpisala opcijskega protokola k CRC o vključevanju otrok v oborožene spopade. O smernicah EU o zagovornikih ČP je poročanje podobno. Glede zadnjih dveh sprejetih smernic, o pravicah otrok (december 2007) in pravicah žensk (december 2008) je stanje le nekoliko drugačno. Kljub temu, da je država pristopila k osnovnima relevantnima mednarodnima konvencijama (CRC in CEDAW), so kršitve pravic otrok in žensk zelo razširjene. Pogosta težava sta slaba prehranjenost in slaba zdravstvena oskrba otrok. Veliko je število otrok brezdomcev, otrokove pravice pa so zelo odvisne od tega, kje in v kakšni družini se otrok rodi. V praksi ženske nimajo enakih pravic. Pogosto je trgovanje z ženskami preko meje (na Kitajsko) za potrebe prostitucije in prisilnih porok, vsakodnevna je diskriminacija in nasilje, ženske pa predstavljajo tudi glavno delovno silo v kmetijskem sektorju.

V državi koncept nevladne organizacije ne obstaja; ne obstaja nobena organizacija ali institucija, ki bi nadzirala spoštovanje ČP. Poleg naštetih so najbolj zaskrbljujoče in pogoste kršitve ČP: izginotja in ugrabitve, (politične) izven sodne (javne) usmrtitve, samovoljna zaprtja in zapiranje do treh generacij ene družine), prisilno splavljenje in ubijanje dojenčkov, politični zapori in taborišča "za rehabilitacijo s pomočjo dela", resne sankcije za državljane, ki so vrnjeni v državo (begunci, iskalci azila), versko preganjanje (obstajajo nekakšne "izložbene" cerkve, vendar praktično niso v uporabi), sanatoriji za »nekonformiste«. Naslednje kršitve so manj nasilne, a so kršitve temeljnih ČP, ki se v Severni Koreji redno dogajajo: pravica do informacije (popolna vladna cenzura vse literature, interneta, tv in radijskih programov, nastavljanje teh programov in uporaba za

propagando), delavske pravice, pravica gibanja, pravica do osebne zaščite in privatnosti (vsa stanovanja v Pjongjangu imajo vgrajene zvočnike s politično propaganda, ki se jih ne da ugasniti, le nastaviti tišje), svoboda združevanja (uradno pod nadzorom), diskriminacija (klasifikacija v 3 politične skupine in nadalje v 51 kategorij, od česar je odvisna raven diskriminacije), manjšine in staroselci v državi ne obstajajo.

V okviru Generalne skupščine OZN je bila resolucija o Severni Koreji prvič predstavljena leta 2005. Tradicionalna soavtorja sta EU in Japonska. Na 63. zasedanju GS OZN, konec leta 2008, se je v začetnih neformalnih pogajanjih upalo na soavtorstvo Republike Koreje (prvič je za resolucijo glasovala l. 2006), kar pa se ni zgodilo. Resolucija je bila sprejeta z rezultatom (94 za, 22 proti in 63 vzdržanih) - pred tema pa v 3. odboru GS OZN (89 za, 29 proti in 63 vzdržanih). Nasprotniki resolucije so bili mnenja, da je Univerzalni periodični pregled v SČP inštrument, ki popolnoma zadošča za obravnavo posamezne države na tem področju. Država ni sprejela ponujene tehnične pomoči s strani Visoke komisarke za ČP, saj ne priznava resolucij, ki jih sprejemata SČP in GS OZN.

Zaradi omenjenih kršitev ČP je Severna Koreja redno na dnevnem redu Sveta za človekove pravice, ki redno sprejema resolucije o situaciji ČP v Severni Koreji.

Mandat posebnega poročevalca o situaciji ČP v Severni Koreji je bil ustanovljen leta 2004, in sicer s strani Komisije za ČP z resolucijo 2004/13 (predhodnice Sveta za človekove pravice). Poročevalec z obiski sosednjih držav, Republike Koreje, Japonske in Mongolije, skuša čim boljše oceniti situacijo ČP v Severni Koreji, saj mu vstop v državo doslej ni bil dovoljen. EU je zaskrbljena, ker vlada Severne Koreje zavrača sodelovanje s posebnim poročevalcem prof. Vitit Muntharbhorn in niti ne prizna njegovega mandata, ob tem pa je EU mnenja, da je sodelovanje z mednarodnimi mehanizmi ključno za promocijo in zaščito ČP. Za EU je prioriteta podaljšanje mandata.

Eden redkih pokazateljev, da Severna Koreja želi sodelovati z mednarodno skupnostjo je bil obisk predstavnikov Odbora za otrokove pravice maja 2004.

7 JEDERSKA POLITIKA SEVERNE KOREJE

Težava pri raziskovanju jedrskega orožja pri državah, ki so mednarodno bolj ali manj izolirane oziroma samozadostne, kot je Severna Koreja, je, da so si podatki o jedrskem orožju včasih nasprotujoči. Zanimanje za jedrsko orožje se je začelo vsaj takrat, ko je Kitajska izvedla prvi jedrski poskus leta 1974, in je severnokorejski voditelj zaprosil Maa, da bi Kitajska delala jedrsko tehnologijo s Severno Korejo, kar je Maa zavrnil, enako je storil nekaj let kasneje, ko je Severna Koreja ponovila svoje želje.

7.1. Spodbude za jedrsko širjenje

Glede na dejstvo, da je Severna Koreja do začetka 90. let na jedrskem področju razvijala materialno-tehnično zmogljivost z izrazitimi jedrskooborožitvenimi implikacijami, hkrati pa bodisi zavračala mednarodnopravne jedrskoširitvene obveznosti bodisi sprejete pogodbene obveznosti zavestno kršila, lahko posredno sklepamo, da je ta država svoj jedrski program razvijala tudi, če ne predvsem, z oborožitvenimi nagibi. Vendar so severnokorejske oblasti od začetka 80. let naprej z željo po nuklearizaciji svoje vojaške sile vztrajno zanikale (Lubi 1999, 249-50)

Eno od izhodiščnih odprtih vprašanj, ki (tudi) v severnokorejskem primeru pomembno vpliva na odkrivanje jedrskoširitvenih spodbud, je dilema, ali je nameravala Severna Koreja dejansko izdelati jedrsko orožje ali pa je želela že od vsega začetka doseči samo negotov jedrskooborožitveni položaj. Tuji strokovnjaki na to vprašanje zaradi različnega razlaganja kljubovanja Severne Koreje v zvezi z jedrskimi vprašanji vse od njenega pristopa k PNJO, zlasti pa med jedrskoširitveno krizo v letih 1993 in 1994, ne dajejo enotnega odgovora. Najverjetnejša se zdi razlaga, ki temelji na dostopu do sovjetskih/ruskih obveščevalnih virov: Severna Koreja je konec 70. let sprejela politično odločitev o razvoju lastnega jedrskega orožja, konec 80. ali na začetku 90. let pa je zaradi spremenjenega zunanjega politično-varnostnega položaja in tudi tehničnih in finančnih težav pri uresničevanju jedrskooborožitvenega programa svojo prvotno odločitev spremenila tako, da se je od prizadevanja izdelati jedrsko orožje preusmerila na ustvarjanje vtisa v mednarodni javnosti, da ima jedrskooborožitveno zmogljivost ali da jo razvija (Mansourov 1995, 27).

V razvoju spodbud Severne Koreje za jedrskoširitveno delovanje razlikujemo vsaj dve obdobji: prvo, ki obsega predvsem 80. leta in se je končalo s koncem hladne vojne, ter

drugo od konca 80. let do razpleta jedrskoširitvene krize konec leta 1994. Severna Koreja se je za jedrski program odločila zaradi občutka zunanje in vojaške ogroženosti, saj je bila po 2. svetovni vojni izpostavljena ameriškim jedrskim grožnjam, poleg tega je dvomila v zanesljivost jedrskih zaščitnih jamstev v kriznih razmerah, povrh tega se je jedrsko oboroževala tudi Južna Koreja. Med analitiki velja mnenje, da je zaradi velikih materialno tehničnih težav in pomankanja denarja Severna Koreja vzbudila mednarodno zaskrbljenost, da bi pridobila več političnih in ekonomskih popuščanj zaradi izjemno slabe ekonomije po letu 1990. Drugi pomemben argument je bil zagotavljanje nacionalne varnosti ter zastraševanje ZDA oziroma strateški regulator proti vse močnejšemu konvencionalnemu orožju Južne Koreje. Tudi po propadlem Dogovorjenem okvirju velja, da se je Severna Koreja pripravljena pogajati v zameno za veliko, a vse bolj potrebno gospodarsko pomoč. Severna Koreja si je želela jedrsko bombo predvsem zaradi obrambnih oziroma odvračilnih namenov. Ker je zaradi izolacije njena ekonomija drsela samo še navdol, je spoznala, da bi ji jedrski program dobro služil za pogajalsko izhodišče in od programa to pričakuje še danes.

Prav tako obstaja še pet scenarijev, zakaj ima Severna Koreja jedrske ambicije in ki jih je treba preučiti ob ocenjevanju severnokorejskih jedrskih ambicij. Severnokorejski voditelji so prepričani, da je jedrsko orožje ključno za njihovo varnost in se čutijo ogrožene zaradi izjav ameriške administracije o spremembi režima in preventivni vojaški akciji, zato so zaključili, da je jedrsko orožje edina garancija za obstoj režima in možnost, da se uprejo takim grožnjam. Severna Koreja v tem primeru ne bi podpisala Dogovorjenega okvira, končala bi gradnjo 50 MW(e) in 200 MW(e) reaktorja in iz porabljenega jedrskega goriva pridobila plutonij, kar bi zadostovalo za 200 jedrskih bomb. Prav tako je objavila unilateralni moratorij na testiranje raket dolgega dosega. Drugi scenarij je, da želijo izpogajati jedrski in raketni program za varnostno garancijo in priznanje države. Po tem scenariju si je Severna Koreja z jedrskim in raketnim programom želela zagotoviti ustrezno pogajalsko izhodišče in s tem zagotoviti preživetje režima in boljše okolje za ekonomske reforme, kar naj bi odražalo pripravljenost za pogajanja in omejevanje jedrskih in raketnih zmogljivosti. Eden od dokazov je tudi Dogovorjeni okvir. Uran so začeli bogatiti zato, da bi pridobili dodatno pogajalsko izhodišče. Tretji scenarij je, da Severna Koreja želi oboje, tako jedrsko orožje kot boljše odnose z ZDA, Južno Korejo in Japonsko. Možnosti so pustili odprte, tako bi dobili denar in si kupili čas za izdelavo jedrskega orožja. Četrty scenarij je, da se severnokorejski voditelji ne morejo zediniti, ali je za doseganje varnosti jedrsko orožje

res najboljši argument v pogajanjih z ZDA. Ta scenarij bi lahko pojasnil, zakaj Severna Koreja včasih deluje kooperativno spet drugič pa bojevito. Peti scenarij je, da Severna Koreja razvija jedrsko orožje in balistične rakete, da bi imela ofenzivne možnosti proti Južni Koreji. S tem bi omogočili združitev obeh Korej pod severnokorejskimi pogoji. Južnokorejsko zavezništvo z ZDA pa je ovira za tako združitev, zato bi morala Severna Koreja imeti ustrezna sredstva, s katerimi bi se branila (Saunders, 2003).

To, da je obrambni sekretar ZDA Donald Rumsfeld označil Severno Korejo za teroristično državo in ko jo je bivši ameriški predsednik uvrstil na seznam držav osi zla, gotovo ni prispevalo k temu, da bi se Severna Koreja počutila manj ogroženo. Podroben pregled severnokorejskih vojaških materialnih sredstev kaže na to, da ta država ne more biti resen vojaški nasprotnik proti navezi ZDA – Južna Koreja. Razlog za 50 let trajajoči mir na korejskem polotoku je preprost in pomeni, da zastraševanje deluje. Od leta 1953 se Severna Koreja sooča z vojsko Južne Koreje in ZDA, ki imata razporejenih 100.000 čet in več kot 100 raket usmerjenih proti Severni Koreji. ZDA imajo še vedno vojaško bazo, letalsko bazo z jedrskimi zmožnostmi ter pomorske zmožnosti v Južni Koreji, kar omogoča ZDA, da bi se v morebitni konflikt na korejskem polotoku vključile kadarkoli (Kang 2003, 44-45).

V začetku leta 1989 je severnokorejska ekonomija doživela kar nekaj šokov. Težave s centralno plansko ekonomijo so bile velike že sredi 80. let prejšnjega stoletja, poleg tega so Kitajska in Sovjetska zveza zaustavile pošiljanje materiala v Severno Korejo po "prijateljskih cenah" (Kang 2003, 103-104). Leta 2003 so bile industrijske kapacitete razpolovljene v primerjavi z letom 1989 (Yoon Deork-Ryonk v Kang 2003, 104) v kombinaciji s sušo, poplavami in lakoto sredi 1990, je bila severnokorejska ekonomija v resni krizi, kar se je odrazilo tudi na vojaškem področju, posebej pa na celotnem prebivalstvu. BDP na prebivalca je leta 2001 znašal 706 USD. Poplave in lakota so zdesetkale predvsem kmetijski sektor. Privatni sektor pa je po ocenah leta 2000 zajemal manj kot štiri odstotke, a je ta v zadnjih letih močno narasel na četrtno ekonomskega sektorja. Predsednik severnokorejske ljudske skupščine Kim Jong-Nam je avgusta 2002 dejal, "da usmerjamo cilje k prestrukturiranju naše ekonomije. Cilj je, da bo ekonomija postala dobičkonosna." To nakazuje odpiranje severnokorejske ekonomije. Severna Koreja se poleg tega poskuša včlaniti v mednarodne organizacije, leta 1997 se je na primer vključila v Azijsko razvojno banko (Kang 2003, 105-108).

Kang (2003) meni, da v razpravah o Severni Koreji prevladuje pretiravanje in da so grožnje Severne Koreje po nepotrebnem napihnjene. Pjongjang je bil več kot 50 let

zastaševan z možno agresijo. Če pogledamo Severo Korejo širše, torej njeno ekonomsko in politično vedenje v zgodovinskem kontekstu, lahko sklepamo, da se ves čas počasi spreminja in reformira. Vključevanje in odpiranje kot možnost za Severno Korejo torej delujeta in je bila trda linija Busheve politike neprimerna. Cha (2003) pa v nasprotju meni, da Severna Koreja kot grožnja ostalemu svetu še vedno obstaja in da bi Severna Koreja lahko tudi napadla, čeprav se zaveda, da ne more zmagati. Severna Koreja se poslužuje omenjenega povzročanja kriz z upanjem, da bo krizo lahko obrnila sebi v prid. To je izjemno tvegano, a edino racionalno, če država nima ničesar, kar bi lahko izgubila. Tako kot Kang, se tudi Cha strinja, da je vključevanje Severne Koreje dobra in pametna pot (Cha in Kang 2003, 128-129).

Kljub velikim težavam v ekonomiji, zaenkrat ne kaže, da se je Severna Koreja pripravljena vrniti k šeststranskim pogajanjem. Pjongjang obtožuje Washington, da pripravlja napad na obubožano komunistično državo, in trdi, da potrebuje jedrsko orožje za samoobrambo. Washington zanika, da bi pripravljali napad na Severno Korejo.

7.2. Materialno-tehnične zmogljivosti za jedrsko širjenje

Začetki zanimanja Severne Koreje za jedrsko področje segajo v drugo polovico 50. let. Prvi otipljiv znak je bila sklenitev severnokorejsko-sovjetskega in severnokorejsko-kitajskega sporazuma o sodelovanju na jedrskem raziskovalnem področju in pri miroljubni uporabi jedrske energije. Ta dva sporazuma sta Severni Koreji omogočila šolanje in urjenje njenih študentov in strokovnjakov v SZ, predvsem v jedrskem raziskovalnem centruv Dubni, in na Kitajskem. Doma pa je Severna Koreja v tistem času na Nacionalni univerzi Kim Il Sung in Tehnološki univerzi Kim Ch'aek v Pjongjangu ustanovila oddelka za jedrsko fiziko, ki sta sčasoma postala nosilca temeljih jedrskih raziskav in izobraževanja večine severnokorejskih jedrskih strokovnjakov (Bermudez 1994, 76). In še dodaja, 'da se je s tem končalo začetno obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa.'

Prvo obdobje – obdobje nabiranja znanja in izkušenj na jedrskem področju predvsem z lastnimi močmi – je nastopilo na začetku 60. let, ko se je s šolanja v SZ vrnila prva skupina severnokorejskih jedrskih strokovnjakov, in je trajala do konca 70. let. Severna Koreja je leta 1994 po vzoru na sovjetski jedrski raziskovalni kompleks v Dubni v kraju Jongbjon (okoli 100 km severno od Pjongjanga) ustanovila svoj jedrski raziskovalni

center, ki je s postopno ustanovitvijo številnih raziskovalnih inštitutov sčasoma postal osrednja tovrstna ustanova v državi. V okviru tega centra je začel leta 1967 (po nekaterih podatkih pa že leta 1965) delovati prvi severnokorejski raziskovalni reaktor sovjetskega porekla (IRT-2000); njegovo začetno moč 2 MW(t) je Severna Koreja kasneje z lastnimi zmogljivostmi razširila na 8 MW(t). V tem najstarejšem in edinem pravem raziskovalnem reaktorju še danes proizvajajo radioaktivne izotope, potrebne v medicini, industriji in znanstvenoraziskovalnem delu nasploh. Delovanje tega majhnega raziskovalnega reaktorja, ki uporablja za gorivo 80-odstotno obogateni uran in je od leta 1977 pod nadzorom MAEE nikoli ni predstavljalo večje jedrskoširitvene nevarnosti (Mansourov 1995, 26).

Drugo obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa se je začelo konec 70. let in je trajalo do (vsaj začasnega) razpleta jedrskoširitvene krize v zvezi s tem programom sredi 90. let. To je bilo obdobje hitre rasti jedrske infrastrukture, saj je Severna Koreja v poldrugem desetletju skoraj izključno z lastnim znanjem in zmogljivostmi razvila nekatere ključne sestavine jedrskega gorivnega cikla. Obstoj teh sestavin je že sam po sebi sprožil močne jedrskoširitvene implikacije, njihovo moč pa je še dodatno krepilo dejstvo, da je Severna Koreja svoj jedrski program razvijala brez mednarodnega jedrskoširitvenega nadzora. Sporazum z MAEE o sprejemanju nadzora nad svojimi občutljivimi jedrskimi objekti je namreč ratificirala šele aprila 1992 (Lubi 1999, 238).

Tretje obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa se je začelo po podpisu omenjenega Dogovorjenega okvira med Severno Korejo in ZDA oktobra 1994. Dotlej je Severna Koreja na jedrskem področju dosegla opisano materialno-tehnično zmogljivost, iz katere izhajajo pomembne jedrskooborožitvene implikacije. Če bo severnokorejsko-ameriški jedrski dogovor v celoti uresničen, pa bo približno do sredine naslednjega desetletja zmogljivost Severne Koreje za jedrskoširitveno delovanje v veliki meri odstranjena (Lubi 1999, 247).

Po posredovanju ZDA je Severna Koreja oktobra 1994 v Ženevi podpisala sporazum o ustavitvi jedrskega oborožitvenega programa in gradnje dveh jedrskih reaktorjev na lahko vodo. V zameno so se ZDA obvezale, da bodo pod mednarodnim nadzorom in sredstvi iz ZDA, EU, Japonske in Južne Koreje na vzhodni obali zgradili dva jedrska reaktorja za oskrbo z električno energijo (Kodrič in Vuk 2003, 27-28).

Inšpektorji IAEA so tistega leta na podlagi proučevanja vsebine radioaktivnih izotopov v jedrskih odpadkih ugotovili, da je Severna Koreja uspela ločiti okrog 24 kilogramov

plutonija. Ker standardna, 20-kilotonska jedrska bojna glava vsebuje 8 kilogramov kritične mase plutonija, se domneva, da je imela Severna Koreja dovolj materiala za izdelavo dveh do treh bojnih glav (Kodrič in Vuk 2003, 28).

Najpomembnejše sestavine in značilnosti materialno-tehnične zmogljivosti Severne Koreje na jedrskem področju, ki si jih je ta država pridobila do sredine 90. let so naslednje:

Osrednji steber severnokorejskega jedrskega programa in glavni neposredni in posebni vir zaskrbljenosti mednarodne skupnosti je reaktor z močjo 30 MW(t), ki so ga začeli v okviru jedrskega kompleksa v Jongbjonu graditi leta 1980, obratovati pa je začel januarja 1986 (Albright 1994, 50). Lubi (1999, 239) še piše, “da ta reaktor za delovanje ne potrebuje niti obogatene urana niti težke vode – dveh materialov, katerih proizvodnja je zelo zapletena in bi jih morala Severna Koreja uvoziti; za pogajanje reaktorja zadostuje naravni uran, ki ga je na severnokorejskem ozemlju dovolj, enako kot grafit, ki ima vlogo moderatorja. In še, da je tovrstni reaktor hkrati (ali predvsem) zelo učinkovito sredstvo za proizvodnjo orožnega plutonija.”

Močan dvom v izključno civilno poslanstvo 30-megavatnega reaktorja v Jongbjonu temelji na eni tehnični podrobnosti: v obdobju med letoma 1980 in 1992 v tem objektu in okoli njega ni bila nameščena oprema za proizvodnjo in prenos električne energije, ampak so jo vročično namestili tik pred prihodom prvih inšpektorjev MAAE spomladi 1992 (Bermudez, 1994: 78). Zato tuji analitiki menijo, da je nameravala Severna Koreja v 30-megavatnem reaktorju proizvesti orožni plutonij za prvih nekaj kosov jedrskega orožja. Po dograditvi v letih 1995/96 (najverjetneje pa nekaj let kasneje) bi verjetno postal glavni vir preskrbe z orožnim plutonijem (z letno proizvodno zmogljivostjo 40 do 53 kg tega cepljivega materiala, torej dovolj za izdelavo 8 do 10 implozijskih jedrskih orožij) proizvodni reaktor z močjo 200 MW(t) na isti lokaciji, vsi drugi načrtovani severnokorejski reaktorji pa naj bi dejansko proizvajali električno energijo (Albright 1994, 52).

Druga ključna sestavina severnokorejske materialno-tehnične zmogljivosti na jedrskem področju je sponosnost predelave izrabljenega reaktorskega goriva. Prizadevanje Severne Koreje za osvojitev predelovalne tehnologije sega v sredino 60. let, ko ji je SZ poleg 2-megavatnega raziskovalnega reaktorja dobivala tudi nekaj vročih celic. Severna Koreja trdi, da te svoje laboratorijske predelovalne zmogljivosti ni nadgradila s postavitvijo pilotne predelovalne tovarne, ampak se je čez dalj časa lotila neposrednje gradnje komercialne predelovalne gradnje. Tako je začela leta 1987 v svojem jedrskem

raziskovalnem centru v Jongbjonu graditi predelovalni objekt, za katerega je, ko ga je konec 80. let odkril ameriški satelit, vztrajno uporabljala evfemistično poimenovanje Radiokemični laboratorij. Vendar so bili predstavniki MAEE že po prvem obisku (spomladi 1992) tega 180m dolgega, 20m širokega in 6 nadstropij visokega 'laboratorija' prepričani, da je po zahodnih merilih ta objekt običajna predelovalna tovarna (Lubi 1999, 240-41).

Izhajajoč iz prepričanosti o sinergetični zvezi med jedrskim širjenjem in širjenjem balističnih raket in tehnologije za njihovo izdelavo nekaterih analitiki danes pripisujejo Severni Koreji status jedrskoširitvene problematične države tudi zaradi njene vse večje balističnoraketne zmogljivosti. Iz seznama držav neimetnic jedrskega orožja, ki posredujejo in/ali same proizvajajo oziroma so ali še razvijajo balistične rakete, je dejansko razvidno, da so med njimi tudi tiste države, ki so jih ali jih še vedno najpogosteje povezujejo s prizadevanjem za izdelavo jedrskega orožja (npr. Izrael, Indija, Pakistan, Irak, Iran, Libija, Južna Koreja, Tajvan, Argentina, Brazilija)(Lubi 1999, 245).

Lubi (1999, 246) tudi poudarja, da moramo v razmerah, ko so prave spodbude severnokorejskega delovanja na kateremkoli področju velika neznanka, pri analizi zveze med politiko Severne Koreje na jedrskooborožitvenem in balističnoraketnem področju upoštevati tudi doslej znane širše motive držav za pridobitev balističnih raket. Tako je mogoče, da Severno Korejo balistične rakete privlačijo ne samo zaradi dejstva, da so optimalno sredstvo za prenos jedrskega naboja (bojne glave), ampak tudi iz drugih vojaškostrateških razlogov ter zaradi psihološkega, političnega in gospodarskega pomena raketnega orožja.

Kljub temu, da je po 2. svetovni vojni severovzhodna Azija prizorišče burnega politično-varnostnega dogajanja, v tem delu sveta razen Kitajske nobena druga država, ki v prvi vrsti pripada tej regiji, ni postala odkrita imetnica jedrskega orožja. Toda med enajstimi nosilkami posameznih oblik nevidnega jedrskega širjenja v obdobju hladne vojne so se v severovzhodni Aziji pojavile kar tri – v 70. letih Južna Koreja in Tajvan ter ob koncu hladne vojne Severna Koreja (Lubi 1999, 224).

Lubi (1999, 59) ugotavlja, da sta bila Irak in Severna Koreja, kljub podpisu PNJO, od začetka 80. let stalno na seznamu držav potencialnih nosilk jedrskega širjenja predvsem zaradi tuje presoje njunih spodbud za osvojitve jedrskega orožja, medtem ko sta svoje praktično delovanje v tej smeri spretno prikrivali. Toda kasneje se je pokazalo, da sta Irak in Severna Koreja v 80. letih dejansko uresničevala svoj jedrskooborožitveni program, da sta kljub koncu hladne vojne nadaljevala z delom in da bi raven zanesljive

jedrsko oborožitvene zmogljivosti tudi dosegla, če ne bi bila v svojem početju pravočasno zaustavljena. Zato lahko ti dve državi štejemo za zadnji nosilki jedrskega širjenja med hladno vojno in prvi nosilki tega širjenja po njej.

Kmalu po zalivski vojni na Bližnjem vzhodu leta 1991, v kateri je bil pomemben cilj vojaškega delovanja zavezniških sil onеспособiti sestavine iraškega jedrskega oborožitvenega programa, se je mednarodna skupnost soočila še s severnokorejsko jedrskoširitveno krizo. Kljub podpisu Dogovorjenega okvira med Severno Korejo in ZDA 21. oktobra 1994 v Ženevi, ki naj bi bil podlaga za rešitev več let trajajoče severnokorejske jedrske (oborožitvene) zagate, v mednarodni strokovni in politični javnosti danes prevladuje prepričanje, da je Severna Koreja poleg Irana in Iraka najodločnejša nosilka jedrskooborožitvene namere (Lubi 1999, 237).

Severna Koreja je začela razvijati vojaški jedrski program v začetku 80. let, vendar je ameriška obveščevalna služba šele leta 1985 prišla do dokazov, da se v Yongbyonu gradi tajni jedrski reaktor. Pod mednarodnim pritiskom je Pjongjang še istega leta pristopil k podpisu Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja. Julija 1990 je Washington objavil satelitske posnetke, ki so kazali, da so v Yongbyonu zgradili jedrsko napravo, s katero bi bilo možno ločiti plutonij iz jedrskega goriva. Leta 1992 se je Severna Koreja z Mednarodno agencijo za jedrsko energijo (IAEA) sporazumela o nadzoru svojih jedrskih objektov, že naslednje leto pa je odklonila mednarodni nadzor nad jedrskim reaktorjem v Yongbyonu, izstopila iz IAEA, zavrnila Sporazum o neširjenju jedrskega orožja ter Južni Koreji odkrito grozila z vojno (Kodrič in Vuk 2003, 27).

ZDA so prvič odkrito priznale, da ima Pjongjang plutonij, 22. aprila 1997, ko sta v Ženevi obe strani podpisali Okvirni sporazum. Ocene o količini plutonija se močno razlikujejo. Južna Koreja trdi, da gre za največ 22 kilogramov, ruska ocena je 20, Japonska 24, medtem ko ZDA predvidevajo, da gre za največ 12 kilogramov plutonija. Severna Koreja je plutonij proizvedla v reaktorju z močjo 5 MW, ki je bil zgrajen leta 1965 ob pomoči SZ. Če bi Severna Koreja dokončala gradnjo obeh reaktorjev na lahko vodo z močjo 50 do 200 MW, bi lahko Pjongjang letno proizvedel do 200 kilogramov plutonija, kar je dovolj za 25 jedrskih glav. Glede na dejstvo, da ta dva reaktorja nista povezana v električno omrežje, je jasno, da sta narejena predvsem za vojaški jedrski program.

Večina strokovnjakov za nadzor oborožitve je že nekaj časa sumila Severno Korejo, da aktivno razvija jedrsko orožje, vendar je režim Kim Jong II zavračal vse poskuse inšpekcije IAEA. Nazadnje je severnokorejska vlada oktobra 2002 uradno priznala, da je

razvijala tajni jedrski program. Severnokorejska kriza, ki ji še ni videti konca, tako ponovno ogroža Korejski polotok. Na zaostrene odnose in nove razsežnosti jedrskega spora še dodatno vplivajo gospodarske sankcije ZDA in njenih zaveznic, odstop od Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja, izgon inšpektorjev IAEA in ponovni zagon jedrskega reaktorja v Yongbyonu, kjer bi lahko izdelovali material za jedrske bombe. Strokovnjaki predvidevajo, da je Severna Koreja že ločila dovolj plutonija za izdelavo od ene do šestih jedrskih bomb, h katerim bi bilo treba prišteti še dve oziroma tri bombe, ki naj bi jih Korejci imeli že pred letom 1994. Predvideva se tudi, da ima Severna Koreja paralelni program za bogatenje urana ob tehnični pomoči Pakistana, vendar ni jasno v kateri fazi (Kodrič in Vuk 2003, 28).

Pogajanja o rešitvi tega vprašanja so se začela aprila 2003 med Severno Korejo in ZDA. Avgusta istega leta so se pogajanja nadaljevala v formatu šest stranskih pogovorov (ZDA, Rusija, R Koreja, Japonska, Kitajska S Koreja), katerih gostitelj je Kitajska. Četrty krog pogajanj se je začel 26. julija 2005. S prekinitvami so trajala vse do 19. septembra, ko je bila sprejeta Skupna izjava, s katero se je Severna Koreja ponovno zavezala, da bo opustila izdelavo nuklearnega orožja in nuklearnih programov ter napovedala vrnitev k NPT in IAEA Safeguards. Po drugi strani pa so se ostale strani obvezale k krepitvi sodelovanja s Severno Korejo na področju energije, trgovine in investicij. Podale so tudi svojo pripravljenost za dostavo energije Severni Koreji. Zaveze naj bi strani izpolnjevale postopoma "commitment for commitment, action for action".

Severna Koreja je 4. in 5. julija 2006 izvedla testiranje raket, vključno z raketami dolgega dosega ter tako kršila moratorij na testiranje balističnih izstrelkov in Skupno izjavo šest-stranskih pogovorov iz septembra 2005. Navkljub obsojanju s strani Kitajske in sprejeti resoluciji VS 1695 15. julija 2006 je DLR Koreja 9. oktobra 2006 izvedla svoj prvi jedrski poizkus (podzemni poizkus z ocenjeno močjo 550 t TNT v okolici mesta Gilju, obala Vzhodnega morja). VS OZN je 14. oktobra 2006 sprejel resolucijo 1718 (2006), ki obsoja in sankcionira severnokorejski režim ter po drugi strani podaja možnost nadaljevanja diplomatskih pogajanj ter hkrati dopušča nadaljnje nudenje humanitarne pomoči prebivalstvu.

Peti krog šest-stranskih pogajanj za rešitev severnokorejskega jedrskega vprašanja se je začel 18. decembra 2006 v Pekingu ter se je sklenil s Skupno izjavo, sprejeto 13. februarja 2007, v skladu s katero se je S Koreja obvezala v 60 dneh narediti prve korake (prvo fazo) v jedrski razorožitvi - zaprtje jedrskega reaktorja v Jongbjonu, vključno s predelovalnimi zmogljivostmi ter vrnitev inšpektorjev IAEA za verifikacijo. V zameno je S Koreja v naslednjih 60 dneh dobila pomoč v energiji v ekvivalentu 50.000 ton kurilnega olja. V nadaljevanju naj bi S Koreja v celoti ukinila svoj jedrski program in v zameno dobila 950.000 ton kurilnega olja oziroma ekvivalentne ekonomske in humanitarne pomoči.

30. septembra 2007 je prišlo v Pekingu do dogovora o izvajanju druge faze februarskega dogovora. 26. junija 2008 je S Koreja s šestmesečno zamudo predala deklaracijo svojih jedrskih zmogljivosti v Jongbjonu z dokumenti, ki segajo v leto 1986. Severna Koreja je dan po predaji deklaracije kot simbolno dejanje uničila stolp za ohlajevanje v jedrskem kompleksu Jongbjon. Čeprav deklaracija ne vključuje podatkov o samem orožju (proizvedeno naj bi bilo plutonija za šest do osem jedrskih bomb) in o morebitnih skrivnih programih obogatitve urana za vojne namene ter o morebitni prodaji jedrske tehnologije Siriji, so ZDA »previdno« pozdravile omenjeno deklaracijo, ameriški predsednik Bush pa je odpravil določbo Zakona o prepovedi trgovine s sovražniki za Severno Korejo in Kongresu predlagal odstranitev S Koreje iz seznama držav, ki podpirajo terorizem (State Sponsor of Terrorism – SST).

Po nastopu konzervativnega predsednika Leeja decembra 2007 je prišlo do poslabšanja odnosov med Severne Koreje in R Koreje zaradi odstopanja politike novega predsednika od predhodne »sončne politike« in že sklenjenih dogovorov. Po tem, ko je predsednik Lee napovedal vezavo južnokorejske pomoči Severu pod pogojem napredka v jedrski razorožitvi Severne Koreje, je severnokorejski režim 27. marca najprej izgnal vodilne južnokorejske delavce v skupnem industrijskem parku Keasong, opravil je raketni preizkus in Republiko Korejo obtožil kršenja spoštovanja morske meje, ter celo zagrozil, da bo Republiko Korejo »zmanjšal v pepel«. Zaradi protirežimskih letakov, ki so jih južnokorejske nevladne organizacije za človekove pravice poslale z baloni v S Korejo (kršitev dogovora iz leta 2004), je 1. decembra zaprl kopensko mejo z Republiko Korejo. Po imenovanju novega južnokorejskega ministra za združitev prof. Hyuna, ki je bil glavni snovalec nove južnokorejske politike do Severa, je S Koreja 26. januarja 2009

napovedala odpoved vseh sklenjenih sporazumov z Republiko Korejo, vključno s sporazumom o morski meji na Zahodnem morju, kjer je leta 1999 in 2002 prišlo do oboroženih spopadov. Ob 67. rojstnem dnevu severnokorejskega voditelja Kim Jong Il-a je DLR Koreja napovedala izstrelitev raket z dolgim doletom, z utemeljitvijo, da ima pravico do razvoja vesoljskega programa.

Naslednji krog šest-stranskih pogovorov, ki je potekal decembra 2008, naj bi prinesel dogovor o verifikaciji in nadzoru jedrskih zmogljivosti na podlagi osnutka, ki ga je pripravila predsedujoča procesu Kitajska. Predlog je poleg načina verifikacije in nadzora jedrskih zmogljivosti vključeval tudi obveznosti glede nadaljnje energetske pomoči Severni Koreji. Čeprav je prišlo predhodno že do neformalnega dogovora med Severna Koreja in ZDA glede verifikacijskega protokola, pa na omenjenem krogu ni prošlo do šest-stranskega dogovora.

V skupni ekonomski coni Keasong severno od demilitariziranega območja med S Korejo in R Korejo so na pobudo prve potekali pogovori o prihodnosti omenjene cone. S Koreja je zahtevala večje plače za severnokorejske delavce v coni (velik del denarja gre neposredno korejskemu vodstvu) in zagrozila z ukinitvijo sodelovanja z R Korejo. Srečanje ni prineslo nobenega dogovora.

25. maja 2009 izvedla že drugi jedrski poskus, ki ga je mednarodna skupnost ostro obsodila. Kot posledica je VS ZN 12. junija 2009 sprejel resolucijo 1874 in nato uvedel strožje sankcije proti S Koreji. Tokratno resolucijo VS kot tudi sankcije, je brez zadržkov, podprla tudi Kitajska. Kot odgovor na resolucijo in sankcije, se je S Koreja ponovno umaknila iz šest-stranskih pogajanj (*Six Party Talks* - 6PT; gostiteljica Kitajska, poleg nje sodelujejo še S Koreja, R Koreja, ZDA, Rusija, Japonska). S Koreja je v začetku julija izstrelila nekaj raket kratkega dosega, nato pa 4. julija še sedem balističnih raket. Kot odgovor na negativne reakcije mednarodne skupnosti je S Koreja napovedala pretvorbo nuklearnega plutonija v orožje in začetek pridelave obogatene urana za potrebe lahkovodnega jedrskega reaktorja. Napovedala je tudi, da bo vsak poskus blokade s strani ZDA razumela kot vojno napoved ter odgovorila z odločno vojaško akcijo.

Tudi Evropski svet je 19. junija 2009 z izjavo ostro obsodil zadnji jedrski poskus in izstrelitve balističnih izstrelkov. Obenem si EU prizadeva za dogovor med državami članicami o avtonomnih sankcijah EU, vključno s stopnjo izmenjave uradnih obiskov in

vizumov. Jedrski poskus so v skupni izjavi obsodili tudi zunanji ministri na zasedanju ASEM, ki je potekalo 25. in 26. maja 2009 v Hanoju.

Sredi avgusta 2009 je Pjongjang ponovno naredil nekaj korakov v pozitivno smer. Najprej sta bili, po posredovanju bivšega predsednika Clintona v S Koreji, izpuščeni dve ameriški novinarki, ki sta bili obtoženi vohunjenja in bi zato morali služiti kazen s prisilnim delom v Severni Koreji. Temu je sledila najava Pjongjanga, da bo odpravil omejitve na meji z R Korejo, obnovil srečanja družin iz obeh Korej in znova dopustil potovanja južnokorejskih turistov. Ob odločitvi, ki je vzbudila upanje na zmanjšanje napetosti na Korejskem polotoku, pa je Pjongjang tudi znova zagrozil s protiukrepi ("neizprosnim in takojšnjim uničujočim napadom, ki bo vključeval jedrsko orožje"), če bi vojaške vaje, ki jih v Južni Koreji izvajata ameriška in južnokorejska vojska, kršile njegovo suverenost.

S Koreja, kljub nekaterim znakom, da si želi izboljšanja odnosov s svojo južno sosedo, še vedno nadaljuje z grožnjami. 12. oktobra 2009 je S Koreja izvedla izstrelitev petih raket kratkega dosega zemlja-zemlja, v obdobju med 10. in 20. oktobrom 2009 pa prepovedala plovbo v svojih vzhodnih in zahodnih ozemeljskih vodah. S Koreja tudi zavrača predlog južnokorejskega predsednika Lee Myung Baka t. im. "velike kupčije" (*Grand Bargain*), po kateri naj bi Pjongjang privolil v dokončno končanje svojega jedrskega programa v zameno za znatno pomoč drugih držav.

8 ODNOS SEVERNE KOREJE Z ZDA

Severna Koreja je za ZDA ideološki relikv, del "osi zla" še iz časa hladne vojne in država, ki z obnovitvijo jedrskega programa ob Iraku predstavlja zadnjo največjo grožnjo. Ameriška vojska je skupaj s koalicijskimi silami napadla Irak pod pretvezo, da želi preprečiti izdelavo orožja za množično uničevanje (tudi jedrskega) in zlomiti totalitarni Huseinov režim. Četudi drži, da je Severna Koreja izdelala nepopolno jedrsko orožje, pa je verjetnost, da bi ZDA še enkrat uporabila tak izgovor za napad, majhna. Tako kot Irak se tudi Severna Koreja upira, da bi svoje tovarne orožja popolnoma prepustila nadzoru mednarodnih inšpektorjev (Kodrič in Vuk 2003, 25-26).

Američani se zavedajo, da je nujno treba obnoviti in ohraniti dialog s Severno Korejo, saj ima ta država ogromen vojaški potencial. (Kodrič in Vuk 2003, 26) navaja, da se je ta pričel z opozorilom ZDA, da ima CIA podatke, po katerih Severna Koreja ni opustila

svojega jedrskega programa, čeprav se je s sporazumom z ZDA leta 1994 k temu obvezala. Od Pjongjanga so zahtevali čimprejšnjo razorožitev oziroma prenehanje proizvodnje orožja za množično uničevanje. Kot nasledniki vzhodnjaške šole revolucionarne konspirativnosti so severnokorejski diplomati najprej zahtevali, da njihova država proizvaja takšno orožje, potem pa zaradi pritiska priznali, da imajo jedrski program in dodali, da imajo tudi močnejše orožje. S slednjo informacijo so si najbrž želeli zagotoviti boljša pogajalska izhodišča.

Tudi na pogajanja imata ZDA in Severna Koreja različne poglede. Pjongjang tako zahteva neposreden dialog, ZDA pa vključujejo v pogovore Japonsko, Kitajsko in Južno Korejo oziroma želijo razpravo o Severni Koreji v Varnostnem svetu. Sam ton diplomatskih pogovorov med Washingtonom in Pjongjangom je izrazito spremenljiv, vendar je z vključitvijo Seula in Tokia kot mirovnih posrednikov moč opaziti pozitiven napredek (Kodrič in Vuk 2003, 26)

Kim Jong II verjame, da bodo ZDA začele gledati na vlado Severne Koreje s spoštovanjem in na enaki ravni samo, ko bo Severna Koreja dokazala svetu, da ne blefira in da lahko resnično izdelava jedrsko orožje. ZDA na drugi strani pa ne bo nadaljevala z mirovnimi pogajanjmi, dokler Severna Koreja ne bo uničila vseh raket. Obe izvajata samo obrambno politiko in nadalje stopnjujeta jedrsko napetost in negotovost.

Po obisku državne sekretarke Clintonove v regiji se je ob jasni ameriški naklonjenosti južnokorejski in japonski politiki do Severne Koreje za slednjo izkazala »priložnost«, da nadaljuje s provokativno politiko in izstrelitvijo satelita. Omenjeni korak, za katerega se je Severna Koreja odločila navkljub pozivu prijateljske Kitajske k opustitvi, nakazuje na to, da Severna Koreja dejansko ni pripravljena na vstop v tretjo fazo jedrske razorožitve oz. verifikacijsko fazo. Obenem nakazuje na to, da želi Severna Koreja izločiti Južno Korejo in Japonsko iz pogovorov, ki ne prispevata k procesu z "action for action" oz. energetske pomočjo, Japonska pa napredek neprestano pogojuje tudi z vprašanjem japonskih ugrabljenecv.

Ameriška državna sekretarka Hillary Clinton je svoj prvi obisk v tujini namenila prav tej regiji, kjer je najprej obiskala Japonsko, Republiko Korejo in Kitajsko. Ob obisku v Republici Koreji je DS Clintonova jasno povedala, da se odnosi med ZDA in Severno

Korejo ne bodo izboljšali ob sedANJI provokativni politiki Severne Koreje do Republike Koreje. Clintonova je napovedala, da bo odslej glavni ameriški pogajalec v šeststranskih pogovorih Stephen Bosworth (VP v Seulu od 1997 do 2000).

V Pjongjangu je bil 11. decembra 2009 na obisku posebni odposlanec ZDA za S Korejo Stephen Bosworth. Obisk ameriškega odposlanca je bil prvi uradni stik med Washingtonom in Pjongjangom, odkar je ameriški predsednik Barack Obama januarja 2009 nastopil mandat in ob tem obljubil neposredne pogovore z S Korejo. Obe strani sta se strinjali glede potrebe po obnovi 6PT in o potrebi po uresničitvi skupne izjave iz leta 2005 (v njej se je Pjongjang zavezal, da bo opustil jedrsko orožje v zameno za pomoč, diplomatske ugodnosti in pogovore o dogovoru o trajnem miru na polotoku). Kljub temu, da S Koreja ni dala vedeti, kdaj se bo vrnila za pogajalsko mizo, sta obe stani obisk ocenili kot uspešen in pozitiven ter kot znak manjšanja napetosti med državama.

Severna Koreja je v omenjenih okoliščinah verjetno ocenila, da bi bil napredek lahko mogoč samo v neposrednih pogovorih z ZDA, ki "naj svoje odnose z Južno Korejo in Japonsko ureja sama". Kitajski zunanje minister Yang je že izjavil, da bi k umiritvi napetosti na Korejskem polotoku pripomogel neposredni dialog med ZDA in Severno Korejo. ZDA se na položaj odzivajo umirjeno in tudi že nakazujejo možnost neposrednih pogovorov s Severno Korejo.

Zadnji pozitivni premik S Koreje se kaže v njenem tradicionalnem novoletnem nagovoru, kjer Kim Jong-Il poziva h koncu sovražnosti med S Koreje in ZDA ter izraža željo po sistemu dolgotrajnega miru na Korejskem polotoku, ki bo s pomočjo dialoga in pogajanj postal tudi brezjedrski. Washingtonov komentar na to je bil, da naj S Koreja svoje besede tudi udejanji, začevši z vrnitvijo k šest-stranskim pogajanjem.

9 ODNOS SEVERNE KOREJE S KITAJSKO

Severna Korejo in Kitajska vzdržuje prijateljske odnose in nima večjih odprtih vprašanj, tudi državna meja je določena. Podprla je dialog med ZDA in Severno Korejo ter je gostitelj šest-stranskih pogajanj med Severno Korejo, ZDA, Kitajsko, Rusijo, Japonsko in R Korejo o reševanju nuklearnega vprašanja Severne Koreje. Združitev obeh Korej v močno novo sosedo ni v strateškem interesu Kitajske. Negativni prizvok v šest-stranskih pogovorih je Kitajska pridobila, ko Kitajska banka ni bila pripravljena zagotoviti nakazilo 25 mio USD iz Banco Delta Asia iz Makaa severnokorejskim oblastem. Mnenj o dejanskih razlogih za kitajsko nesodelovanje je več, vendar se je izkazalo, da Kitajska tokrat ni uspela obrniti razmer v svojo korist. Kot do sedaj najmanj aktivna udeleženka šest-stranskih pogajanj si je Rusija uspela povečati svoj mednarodni ugled z transferjem denarja preko ruske banke. Ne glede na omejeno prevladuje ocena, da je Kitajska odigrala zelo pomembno vlogo v naporih, da se je Severna Koreja vključuje v šest-stranke pogovore ter je še vedno zelo pomembna za vzdrževanje potrebnega tempa pogovorov.

Kitajska je pomembna med drugim zaradi svojega vpliva na Severno Korejo, čeprav trdi, da ni tolikšen, kot ji ga pripisujejo. Dejstvo pa je, da je bil sporazum o zgodovinskem srečanju voditeljev obeh Korej dosežen med pogajalcema the dveh držav prav v Pekingu. Povezanost obeh držav potrjujejo tudi redni medsebojni obiski visokih predstavnikov obeh strani.

Severna Koreja vztrajno goji odnos s Kitajsko tudi kot protiutež ostalim tujim pritiskom. Kljub temu, da kitajskemu predsedstvu ni po godu obnašanje severnokorejskega predsednika Kim Džonga II.

Kitajska je za Severno Korejo tudi pomemben trgovski partner. Na mednarodnem trgovinskem sejmu v Pjongjangu prevladujejo kitajska podjetja, ki razstavljajo predvsem strojne izdelke.

9.1. Pregled odnosov Kitajske do korejskega vprašanja

Korejsko vprašanje je bil prvi mednarodni problem, s katerim se je Kitajska srečala že takoj po razglasitvi Ljudske republike in po več kot petdesetih letih še vedno ostaja eno od pomembnih kriznih žarišč v svetu. Diplomatsko je bila Kitajska ta čas oslABLJENA, saj jo je v OZN predstavil tajvanski Guomindang. Prav tako pri sprejemanju odločitve

resolucije VS OZN, 27. junija 1950 ni bil prisoten predstavnik SZ, ki je zastopal njena stališča. Kitajska je resolucijo, ki je odobrila mandat za prisotnost tujih čet v Južni Koreji smatrala za nelegalno. Tudi kasneje si je prek sovjetskih diplomatov prizadevala doseči takojšnjo prekinitev ognja, umik tujih sil s Korejskega polotoka ter svojo prisotnost in prisotnost predstavnikov obeh korejskih stani na mirovnih pogovorih. Predlog je bil septembra 1950 zavržen z vetom. Kitajska je zato odločitev za njeno vojaško aganžiranje v Koreji opravičevala z zavarovanjem svoje varnosti.

Vztrajnost ZDA, da zavarujejo svoje interese na Korejskem polotoku in Kitajske, da jim ne bo dovolila prihoda neposredno na njeno mejo, sta bili vzrok temu, da je bila prekinitev ognja dosežena šele 27. julija 1953, vendar brez mirovnega sporazuma. Razdelitev Koreje na 38. vzporedniku je zadostila varnostnim interesom Kitajske, ker je ameriške sile zadržala stran od njene meje in zato v naslednjih desetletjih, kljub kritikam na račun ameriškega imperializma na polotoku Severna Koreja ni nikoli spodbujala pri uporabi sile za združitev države. Kitajsko-sovjetska tekma za Severno Korejo je polotok dodatno zapletla v blokovsko merjenje moči. Kitajska, SZ in Severna Koreja so zato stale nasproti ZDA, Japonski in Južni Koreji do konca hladne vojne. Leta 1990 je SZ vzpostavila diplomatske odnose z Južno Korejo in Kitajska je tako postala edina zaščitnica Severne Koreje. Kljub temu se je leta 1991 pridružila SZ pri zavrnitvi zahteve Severne Koreje za preprečitev članstva Južne Koreje v OZN, s katero je leta 1992 tudi sama vzpostavila diplomatske odnose. V naslednjih letih je zaradi dopolnjevanja obeh gospodarstev z njo razvila vsestransko sodelovanje.

Sredi 1990-ih let je prevladal vsestranski interes za stabilizacijo razmer, zato so ZDA, Japonska ter Republika Koreja ustanovile KEDO (Organizacijo za razvoj energije na Korejskem polotoku), s katero so Severni Koreji obljubile oskrbo z nafto in dobavo reaktorjev za elektrarno. Vanj so se kasneje vključile še nekatere države, vključno iz EU. Prav tako so se okrepile trgovinska menjava med obema Korejama ter tuje naložbe iz ZDA, Japonske, Republike Koreje in Kitajske. Aprila 1996 sta ameriški in južnokorejski predsednik predlagala, da bi ZDA in Kitajska sodelovali na takrat še štiristranskih pogovorih med obema Korejama ter da bi poleg sporazuma o prekinitvi ognja iz leta 1953 bil podpisan tudi mirovni sporazum. Formalno sta bili državi še vedno v vojni. Kitajska je z odgovorom na ta predlog nekaj časa odlašala, po udeležbi kitajskega predstavnika na 35. obletnici Sporazuma o prijateljstvu med Kitajsko in Severno Korejo v Pjongjangu pa je kitajski predsednik 22. julija izjavil, da odobrava in podpira novi mirovni predlog ter izrazil upanje za pozitivno in konstruktivno vlogo

Kitajske na Korejskem polotoku. Od predvidenih štirih udeleženk edino Severna Koreja ni sprejela predlaganega okvira mirovnih pogovorov. Vztrajala je pri tem, da mirovni sporazum z ZDA podpiše sama ob izključitvi Republike Koreje, ki jo je smatrala za ameriško marioneto. O zblíževanju in gradnji zaupanja naj bi se potem dogovarjali obe strani s Korejskega polotoka sami. Kitajska je s takim vztrajanjem Severne Koreje zaradi starega zavezništva z njo bila v težkem položaju. Predlagala ji je, da po njenem vzoru uvede gospodarske reforme in se odpre svetu, saj vzdrževanje starega stanja v novih mednarodnih razmerah ne vodi nikamor. Kitajski v tem času ni bilo v interesu zaostrovanje odnosov z ZDA zaradi Severne Koreje, čeprav je tam še vedno branila svoje interese. Predlog za štiristranska pogajanja z ZDA zaradi Severne Koreje, čeprav je tam še vedno branila svoje interese. Predlog za štiristranska pogajanja je zato sprejela, pri pripravi pogajanj pa je nastopila z zmernimi in uravnoteženimi stališči. Zavzemala se je za uvedbo brezjedrskega območja na Korejskem polotoku in za mirno združitev obeh Korej, čeprav je bilo glede slednjega precej nejasnosti. Medtem, ko je Severna Koreja na začetku zagovarjala neposredna pogajanja z ZDA, so slednje zaradi različnih razlogov, vključno tem, da so želele za garanta imeti države, od katere je Severna Koreja najbolj odvisna (Kitajska, Republika Koreja), vztrajale na širšem okviru. Leta 2003 je bil dosežen dogovor, da bodo pogajanja potekala v šeststranskem formatu (obe Koreji, Kitajska, ZDA, Japonska in RF).

Korejski zblíževalni proces so ovirali predvsem zunanji vplivi. ZDA so na začetku 21. stoletja do Kitajske ostale previdno zadržane, zato pa se je znova okrepil pomen njihovega zavezništva z Republiko Korejo. Še bolj očitno je to postalo ob razglasitvi osi zla 2002, s katero je bivši predsednik Bush Severno Korejo uvrstil v najožjo skupino držav, ki podpirajo terorizem.

Potem, ko je januarja leta 2003 izstopila iz NPT, je Severna Koreja 9. oktobra 2006 izvedla svoj prvi jedrski poskus. Po poskusu je njen predstavnik MZZ za stike z javnostjo 11. oktobra izjavil, da ostaja stališče Severne Koreje glede jedrske razorožitve Korejskega polotoka z dialogom in pogajanja nespremenjeno in da ne bi imela potrebe za posedovanje jedrskega orožja, če bi ZDA opustile svojo sovražno politiko.

Kitajsko je poskus neprijetno presenetil, vendar se je kljub začetni nejevolji znova dodatno diplomatsko angažirala. Resolucijo VS 1718 je označila kot jasno sporočilo Severne Koreje in izrazila pričakovanje, da bo ta lahko odgovorila na poziv mednarodne skupnosti ter zavzela odgovoren odnos do uresničitve zaveze o Korejskem polotoku brez jedrskega orožja. Vse strani je pozvala, da se izogibajo izjav, ki bi poslabšale

položaj, obenem pa ponovila stališče, da sprejem sankcij ne more biti končni cilj mednarodne skupnosti.

Kitajska je med glavnimi akterji šeststranskih pogajanj o Korejskem polotoku, zato je vložila veliko diplomatskih naporov v njihovo nadaljevanje. Poslala je v Severno Korejo in v druge države več delegacij, da bi spodbudila njihovo nadaljevanje. Glavni problem s strani Severne Koreje ostaja nezaupanje, s strani mednarodne skupnosti pa nepoznavanje razmer. Kitajska podpira neposredne pogovore ZDA in Severno Korejo.

10 PRIHODNOST ŠIRJENJA – RAZOROŽITVE ALI POVEČANJE ŠTEVILA JEDRSKIH DRŽAV

Po koncu hladne vojne narašča konsenz, da jedrsko orožje izgublja politično ceno in vpliv. Če argument razumemo ekstremno, pomeni zahtevo po popolni jedrski razorožitvi. Znanstveniki, obrambni analitiki in akademiki, ki zagovarjajo to tezo, pozabljajo na realnost, da poskusi za jedrsko neširjenje lahko le upočasnijo proces širjenja jedrskega orožja. Jedrsko orožje namreč v kritičnih situacijah poveča politične možnosti in vpliv države, da prisili nejedrsko državo k vzorcu obnašanja, imenovanem preventivna popustljivost. Poleg tega je težko vojaško popolnoma poraziti državo, ki ima v svojem arzenalu jedrsko orožje. Take politične možnosti pojasnujejo, zakaj nekatere države želijo na vsak način pridobiti jedrsko orožje. Zaradi tega je jasno, da število jedrskih držav ne bo ostalo konstantno, ampak bo v prihodnosti to število raslo. Pojavili se bodo novi jedrski akterji, ki bodo ali sami sposobni razviti jedrske kapacitete ali pa bodo dobili tehnično podporo od drugih držav (Kamp 2003, 137-138). Po mednarodnem pravu so si države enake, a v realnosti različni dejavniki vplivajo na moč države. Velik vpliv imata velikost in močna ekonomija, eden od dejavnikov pa je gotovo tudi jedrsko orožje. A večina držav, ki jedrskega orožja nimajo, menijo, da je za njihove varnostne interese bolje poskrbljeno, kot če bi jedrsko orožje imele in da jim prepoved horizontalnega širjenja jedrskega orožja koristi ter so zato ter so zato tudi pristopile k NPT. Literatura o jedrskem odvrčanju imenuje vprašanje o konvencionalni uporabi sile, če ima nasprotnik še jedrsko orožje, paradoks stabilnosti – nestabilnosti. Ta predvideva, da bi države, ki bi se sicer lahko uničile med seboj, uporabile konvencionalno orožje. Strateška protiutež je tako močna, posledice uporabe jedrskega orožja pa so tako očitne, da si nobena država ne upa in ne najde pravega razloga, da bi dejansko jedrsko orožje tudi uporabile (Jervis v Posen 2000, 162).

Omejevanje jedrskega širjenja bo ena najpomembnejših varnostnih izzivov v prihodnje. Vendar potencialne grožnje niso le rezultat večje količine cepljivega materiala in obvladovanje jedrske tehnologije. Število jedrskih akterjev zaostruje tudi število držav, ki imajo rakete daljšega dosega in ostala sredstva za prenos orožja. Rast števila držav z jedrskim orožjem in držav z raketami dolgega dosega lahko vodi do situacije, ko bi Nato lahko ogrozila ena od držav oziroma regij, ki so jih v preteklosti zanemarjali. Obstajajo trije možni scenariji neposrednih jedrskih ogrožanj, in sicer detonacija jedrskega orožja na ozemlju Nata, kar je zelo malo verjeten scenarij, grožnje Natovim vojaškim misijam in posredovanju ob humanitarnih katastrofah izven območja Nata in tretja možnost je ta, da bi Natovi zavezniški državi grozila tretja država. Podobne scenarije bi lahko upoštevali za primere napadov z drugimi OMU, poleg tega pa biološko ali kemično orožje ne potrebuje balističnih raket za prenos tega orožja (Kamp 2003, 141-143).

Obstajajo dokazi, da jedrsko orožje nima zastraševalnega učinka le proti jedrskim grožnjam temveč tudi proti drugim OMU, torej biološkemu in kemičnemu orožju. Eden od takih primerov je, ko je Irak grozil s kemičnim napadom na Izrael. Takratni ameriški predsednik George Bush je poslal Iraku jasno sporočilo: "ZDA ne bodo dopustile uporabe kemičnega ali biološkega orožja ali uničenja kuvajtskih naftnih polj. Američani bi zahtevali najstrožje povračilo. Vaša država bi plačala izjemno visok davek" (Utgoff v Kamp 2003, 144).

Tako široko razumevanje jedrskega zastraševanja pomeni hkrati tudi odvrčanje od uporabe kemičnega in biološkega orožja in pomeni razumljiv razlog za Natove jedrske zmogljivosti. Jedrsko orožje bi lahko bilo namenjeno za uporabo proti nejedrskim državam, ki imajo kemično ali biološko orožje, ki bi ga lahko uporabile v kriznih situacijah. Taka grožnja gotovo spremeni izračunavanje posledic države agresorke (Kamp 2003, 145).

Jedrska vprašanja so skoraj popolnoma izginila iz politične agende v skoraj vseh državah članicah Nata. Po Natovi Novi strateški doktrini iz leta 1999 bo jedrsko orožje še vedno imelo ključno vlogo pri vzburjanju agresorjeve negotovosti. Kljub temu zaradi sprememb v Evropi in po koncu hladne vojne take izjave kritikov ne bodo odvrnile od vprašanj, ali naj jedrsko orožje ostane integralni del Natove politične in vojaške strategije (Kamp 2003, 135).

V okviru razprav o zmanjševanju oboroževanja lahko govorimo o štirih pristopih, in sicer razorožitvi, kontroli razoroževanja, stopnjevanju vojaške moči in zadnjemu

pristopu, ki pravi, da zmanjševanje oziroma razorožitev ni mogoča. Prvi pristop, torej razorožitev kot strategija za ohranjanje miru, predpostavlja, da obstoječe orožje ni posledica, pač pa vzrok konfliktov in ogrožanja miru. Če bi se oborožitev zmanjšala in končno tudi izginila, na svetu ne bi bilo več konfliktov. Glavna značilnost današnje mednarodne politike – varnostne dileme – bi izginile. Drugi pristop – kontrola orožja – predpostavlja, da konflikti kot taki obstajajo in jih ni mogoče izničiti. Oboroževanje je zato posledica, ne pa vzrok. Oboroževanje zastruje varnostne dileme. Če ne obstaja kontrola oboroževanja, bi lahko nekontrolirane oboroževalne tekme privedle do vojn. Tretji pristop, katerega predstavlja Hitler v 30. letih prejšnjega stoletja in Sadam Husein v 80. letih prejšnjega stoletja, vključuje preračunljivost za povečanje vojaške moči. Tako obnašanje je bilo v preteklosti razumljeno kot normalno, danes pa je manj sprejemljivo in predstavlja odmik od norm OZN. Zadnji pristop pa je najbolj pesimističen in zagovorniki pravijo, da so vsi poskusi za zmanjševanje oboroževanja nesmiselni, če sovražnik nenehno skuša povečati svojo moč. Kako se jedrsko neširjenje povezuje s temi štirimi pristopi? Formalno sprejetje NPT bi lahko uporabili za pretvezo, da bi pridobili potrebni jedrski material za izdelavo jedrskega orožja. Poleg tega bi tako prestrašili tiste, ki so se odločili, da ne bodo pridobili jedrskega orožja. Ti prikriti motivi razkrivajo, zakaj se je Severna Koreja pridružila NPT. Jedrske države so vsekakor zainteresirane, da se število teh ne povečuje, saj bi se s tem njihova moč zmanjšala, kar ugotavlja četrti pristop. Poleg tega se povečuje možnost jedrskega napada po nesreči oziroma neavtorizirane uporabe, zato so jedrske države zainteresirane, da število ne narašča, kar podpira drug pristop. A po drugi strani države, ki nimajo jedrskega orožja, pričakujejo, da bodo ZDA, Kitajska, Francija, Velika Britanija in Rusija, zmanjševale jedrski arzenal ali se jedrsko razorožile. V nasprotnem primeru države, ki jedrskega orožja nimajo, ne bodo več odpovedovale jedrskemu orožju (Muller 1994, 45).

Države, ki nimajo jedrskega orožja, tega tudi ne želijo, ker tudi ustreza njihovim varnostnim interesom in jim je prepoved horizontalnega širjenja v korist (Muller 1994, 7). Medtem ko se Zahod in Vzhod po hladni vojni ukvarjata z neprecendenčnim primerom zmanjševanja jedrskega in konvencionalnega orožja, se države v tretjem svetu ukvarjajo s povečanjem vojske in poskušajo dobiti jedrsko orožje (van Ham 1993, 1).

Hladna vojna je oblikovala urejen sistem odločanja. Določeno število držav je uporabljalo jedrsko orožje za brzdavanje sovražnikov in ohranjanje stabilnosti, vendar tako, da je bil sistem pod kontrolo in v skladu s pravili. Prav tako je bil urejen sistem

abstinence, kjer so se nejedrske države odpovedale pravici do razvoja imetja in uporabe takega orožja, medtem ko so obdržale pravico do uporabe jedrske energije za civilne namene v zameno za ekonomske, varnostne in ostale ugodnosti (Walker 2004, 25). Konec hladne vojne, prva Zalivska vojna, propad Sovjetske zveze, tehnološka premoč na civilnem in vojaškem področju so okrepili moč in prestiž ZDA. Bolj kot kadarkoli prej so ZDA prevzele vlogo voditelja in oblikovalca mednarodnega sistema, kar se odraža tudi v pravicah in obveznostih (Walker 2004, 31). Temeljna politična izhodišča za uresničitev nacionalnih interesov so bila po drugi svetovni vojni naslednja: ZDA imajo odgovornost in dolžnost aktivno sodelovati pri reševanju svetovnih vprašanj. Gre za tako imenovani koncept ameriške globalne odgovornosti. ZDA so stražar in zaščitnik svobode na mednarodnem prizorišču. Prihodnost sveta je odvisna od pripravljenosti ZDA, da delujejo v tujini za dobro sveta, ZDA morajo biti svetovni vodja, saj so to vlogo sprejele prostovoljno po 2. svetovni vojni (Grizold in Ferfila 2000, 41 – 42). Trije dejavniki so ameriško zunanjo politiko preusmerili na novo, bolj radikalno pot, in sicer jedrski eksploziji Indije in Pakistana leta 1998 ter severnokorejski test balistične rakete taepodong leta 1998, drugi dejavnik je bil Bushev prevzem oblasti januarja leta 2001 in tretji teoristični napad na ZDA 11. septembra 2001 (Walker 2004, 47).

Jedrska prihodnost bo gotovo v veliki meri določena z Azijsko varnostno dinamiko. Dominantna jedrska paradigma je nedoločena, saj se režim neširjenja spodkopava in pospešuje režim širjenja jedrskega orožja (Manning 2001, 59). Zato bi morali analitiki in politiki, ko razvijajo strategije, ki bi ustrezno odgovorile na širjenje, odgovoriti na osnovna vprašanja. Kako lahko mednarodna skupnost ustrezno odgovori na ta vprašanja in prepriča države, da ne razvijejo jedrskega orožja. Kakšni bi bili ukrepi, če protiširitveni ukrepi ne bi zalegli? Ukrepi proti širjenju in odvratanje sta najosnovnejši obliki prepričevanja, torej poskusi, da bi vedenje neke države ustrezno kanalizirali z racionalnimi argumenti. Za učinkovito prepričevanje je nujno razumevanje državnega vedenja, vedeti moramo, kako posamezne države oblikujejo strateške odločitve, kakšni so njihovi odnosi z zunanjim svetom, katerim situacijam oziroma dogodkom posvečajo veliko pozornosti, kako ocenjujejo določene dogodke in kako sprejemajo odločitve (Ziemke 2000, 88 – 89).

11 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Izbira med bolj mirnim svetom in svetom, ki mu neprestano grozi vojna, je v veliki meri odvisno od prihodnosti jedrskega orožja oziroma od možnosti, da bi širitev jedrskega orožja zaustavili, pravi Muller (1994, 1).

Hladna vojna je bila tekma med dvema jedrskima hegemonoma, ki sta se zavedala posledic morebitne uporabe jedrskega orožja. Glavna naloga je bila preprečiti uporabo jedrskega orožja, a spoznanje, da ima druga stran orožje, je pomenilo politiko odvracanja uporabe tega orožja. Že v hladni vojni so se nekatere države v razvijajočem svetu, tudi Severna Koreja – zaradi velikega pomena jedrskega orožja odločile, da pridobijo jedrsko orožje. Širjenje držav imetnic jedrskega orožja se je začelo kmalu po prvi uporabi jedrske bombe.

Širjenje je proces, ki ga je bilo in ga bo tudi v prihodnje težko zaježiti. Ali je širjenje OMU, predvsem jedrskega orožja, mogoče ustaviti? Severna Koreja se ni veliko naučila iz primera Iraka in nadaljuje z jedrskim programom, ni je ustavilo niti ameriško posredovanje v Iraku leta 2003, katerega so obtožile nadaljnjega posedovanja OMU, za katerega se je sicer kasneje izkazalo, da ga Irak ima. Severna Koreja se je odzvala z jedrskimi zastraševalnimi grožnjami in izstopom iz NPT. V tem primeru je agresivni protiširitveni ukrep vzpodbudil širjenje. Za Severno Korejo je jedrsko orožje najprej obrambni sistem, sicer ne bi v zameno zanj zahtevala, da ZDA najprej potrdijo, da je ne bodo napadle z jedrskim orožjem, šele nato pa bi se bila Severna Koreja pripravljena odreči temu orožju. V zameno za druge ugodnosti predvsem ekonomsko pomoč, ki jo potrebuje zaradi izjemno slabega stanja, je Severna Koreja pripravljena programe jedrskega orožja ukiniti. To je pokazal Dogovorjeni dogovor iz leta 1994, ki žal ni bil uresničen. Severna Koreja je odstopila od NPT, kar pomeni, da njihovim načelom ni več zavezana in da lahko proizvajajo jedrsko orožje.

Prva hipoteza, ki je govorila o napredu ZDA v šest – stranskih pogovorih, kjer bodo morale pristati tudi na bilateralne pogovore s Severno Korejo (napredek bi bil lahko mogoč samo v neposrednih pogovorih z ZDA). ZDA nimajo koherentne politike do Severne Koreje; nenadzorovano širjenje orožja za MNU. To hipotezo bi zavrnila, saj po mnenju dr. Ernesta Petriča (s katerim sem opravila intervju); politika ZDA ni tako nekoherentna, gre za širši problem. Odgovornost mednarodne javnosti. Slovenski mediji so negativno nastrojeni do ZDA. Pacifiški bazen oblikuje odločitve sveta. Ne zagovarja

bilateralnih pogovorov ZDA s Severno Korejo. V celotnem pogajalskem procesu so ZDA pokazale veliko mero truda in angažiranosti za razoroževanje. Sistem Severne Koreje temelji na zunanjih sovražnikih, ker se bojijo propada njihovega sistema. Režim se čuti ogroženega (znotraj in zunaj), napredek zelo počasen, se bojijo procesa liberalizacije in demokratizacije.

Zaradi težav, ki jih ima ameriška vojska v Iraku in Afganistanu, se ZDA najverjetneje niso odločile za nadaljnje preventivne akcije in tako imenovano "izvažanje demokracije" v druge države. Ameriška vlada vztraja, da bi se Severna Koreja vrnila k šeststranskim pogovorom, saj se ZDA niso pripravljene same pogajati z njo, ker Severna Koreja izrablja svoj jedrski program za pogajalska izhodišča. Za določeno ceno ga je pripravljena ukiniti, kar je dokazala z Dogovorjenim okvirjem. Sredi leta 2006 se je mednarodna skupnost bolj kot z jedrskim programom Severne Koreje ukvarjala s tehnologijo za razvoj balističnih raket, ki jih bi lahko uporabili za prenos jedrskega orožja tudi do Amerike. ZDA so Severno Korejo, ker naj bi razvijanje balističnih raket predstavljalo resno grožnjo regionalni stabilnosti in mednarodni varnosti, pozvale, naj razvoj ustavi in naj se pridruži režimu kontrole za raketno tehnologijo. Vendar Severna Koreja meni, da je razvijanje tehnologije in raket suverena pravica in zato tudi ne skrbi katerekoli druge države, prav tako je pridružitvev režimu kontrole raketne tehnologije izključna odločitev Pjongjanga. ZDA, Japonska in Južna Koreja so ji ponudile ukinitvev ekonomskih sankcij in začetek diplomatskih odnosov v zameno za prenehanje raketnega jedrskega programa. Severna Koreja je junija 2006 izstrelila sedem vodenih raket in 25. maja 2009 izvedla drug jedrski poskus, ter tako ohranja status zastraševalke. Program je pripravljena delno tudi zamenjati. Tako je leta 1999 od ZDA zahtevala milijardo dolarjev letno, da bi ustavila izvoz balističnih raket. Težava je namreč ravno v prodajanju tehnologije in znanja drugim državam. Poleg tega bi imela kot jedrska država tudi možnost prenosa jedrskega orožja, kar pa bi bilo za ZDA zelo sporno.

Sporazum o velikih naložbah sta Peking in Pjongjang najbrž sklenila oktobra 2009, ko je bil na obisku v Pjongjangu kitajski premier Wen Jiabao. Severnokorejska denarna reforma, s katero so konec preteklega leta denominirali državno valuto von, tako da so črtali zadnji dve nuli, je bila najbrž neposredno povezana z vstopom kitajskega kapitala, ki ga bo Pjongjang odplačeval s svojimi surovinami, cilj te poteze pa je, da bi njihovo blago postalo več vredno v klirinških obračunih. Denominacija vona je v resnici

sprožila družbene neredne, kakršnih si prej ni bilo mogoče niti predstavljati v državi, v kateri so v taborišča na prevzgojno delo poslali več kot 200.000 ljudi. Potem ko so svoje državljane s to denarno manipulacijo dobesedno oropali vseh prihrankov, se je premier Kim Džong II prvič v zgodovini Severne Koreje javno opravičil. Deset milijard dolarjev je 70 odstotkov celotnega domačega proizvoda Severne Koreje. Kot trdijo viri bodo večino tega denarja vložili v gradnje železnice, ki je niso popravljali vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, razširitev pristanišč in obnovo mestne strukture Pjongjanga. Drugo hipotezo bi potrdila, saj bo Kitajska s takšno finančno pomočjo popolnoma izničila sankcije, ki jih je Varnostni svet ZN uvedel proti že bankrotirani državi po njenih dveh jedrskih poskusih, hkrati pa se bo spremenil tudi smisel večstranskih pogajanj o jedrski razorožitvi. Stališče dr. Ernesta Petriča je, da Kitajska noče propada režima v Severni Koreji, držijo zelo močno vajeti v roki, da bi v prihodnosti Severna Koreja prevzela njihov sistem. ("Z eno nogo notri, z drugo ven"). Kitajska igra dvojno vlogo; noče imeti krize in ne želi propada sistema v Severni Koreji. Kitajci bi radi postopno kopiranje njihovega sistema. Kitajska politika je zadržana, previdna, modra, egoistična in predvsem politika na dolgi rok.

V razmerah, ki se pospešeno zapletajo zaradi vse slabšega zdravstvenega stanja Kim Džonga II, se je začela Kitajska do svoje zaveznice vesti na način, ki bi ga še najlažje poimenovali zaščitno nadzorovanje kolapsa. Poleg velikanskih naložb, s katerimi si poskuša azijska sila dokupiti še malo časa pred strmoglavljenjem režima v Pjongjangu, je kitajska severovzhodna provinca Jilin zahtevala – in tudi dobila odobritev Severne Koreje, da lahko najem pristanišča Radžin podaljša še za deset let in tako namoči nogo v Japonsko morje. Radžin je namreč pristanišče na severovzhodni obali Severne Koreje, ki ga je nekaj kitajskih družb doslej uporabljalo za transport premoga. Po novem sporazumu bo Kitajska dobila še veliko več svobode in širše polje delovanja, saj bo lahko sama odločala o tem, kakšno infrastrukturo bo tam zgradila in za kaj jo bo uporabljala.

Kitajska ne bo le čakala na to, kako se bodo razvijale razmere na Korejskem polotoku in kakšni vetrovi bodo zapihali čez Rumeno morje. Skrivnosnost, pri kateri vztraja Kim, je za azijsko silo dovolj pomembno znamenje, da mora pozorno spremljati ne le razmere na meji, temveč tudi to, kaj se dogaja zelo daleč stran od njih – na odprtem morju, kjer bodo v prihodnje pogosteje videli kitajsko vojno mornarico.

Potem, ko je skupina ameriških znanstvenikov julija 1945 uspešno izvedla prvo umetno jedrsko eksplozijo, se je očetu jedrske bombe J. Robertu Oppenheimerju, kakor je pozneje sam trdil, v misli prikradel verz iz indijske Bhagavadgite: "Zdaj sem poslal Smrt, tisti, ki bo uničil svetove." In tako kot se kljub najboljši volji njenih ustvarjalcev ni dalo izogniti temu, da ne bi bomba kaj hitro pokazala, koliko je v njej moči za uničenje človeštva, po njenem rojstvu ni bila nikoli več najdena res dobra formula jedrsekga ravnotežja, na kateri bi lahko počival globalni mir.

Nesreča severnokorejskega ljudstva, vzhodnoazijskega miru in upanja za globalno denuklearizacijo je ta, da si nihče ne želi videti združene Koreje. Ne želi si je Kitajska, ki se boji premočne sosede z nacionalističnim nabojem in zgodovinskimi brazgotinami. Prav tako si je ne želijo ZDA, saj bi v tem primeru izgubile temeljni razlog za svojo vojaško navzočnost na Daljnem vzhodu. Pa tudi Tokiu ne bi ustrezalo, če bi povsem izginila grožnja iz komunističnega bunkreja, ki nenehno hrani tiho japonsko nuklearizacijo, o kateri si ne upa nihče odkrito govoriti, vse dokler se Kim Džong II sprehaja okoli svojih reaktorjev in občasno malce meri proti Pacifiku s čedalje bolj natančnimi izstrelki.

Jedrska bomba v vzodni Aziji nosi temna očala, da ne bi videla, kako velika je potreba po tem, da čim prej izgine. Ko se nato razgrne vsa ta farsa, nad katero se neskončno naslanjajo novinarji in drugi radovedneži, kadar koli se Kim Džong II odpravi na pot z enim od svojih slovitih vlakov, pa pravzaprav ugotovimo, da Severne Koreje ni mogoče denuklearizirati, tudi če bi to sama hotela. To bi namreč pomenilo preveč upanja za mirno združitev Korejskega polotoka, ki pa si je nihče ne želi.

Pravzaprav bi bilo ključnega pomena, da bi odgovornost za to, da bomba še vedno obstaja, razdelili med tiste, ki z njo grozijo zaradi strahu, in tiste, ki jo potrebujejo zaradi svojih interesov velesile. Potem, ko je Klaus Fuchs, eden od znanstvenikov v Los Angelesu sodeloval pri rojstvu Smrti, izdal recept Sovjetom, se je morda vzpostavilo navidezno ravnotežje, vendar pod njegovo površino ni bilo več mogoče ustaviti proliferacije. A nihče ni mogel ali se ni hotel potruditi, da bi vnaprej izračunal, do kakšnih razsežnosti se bo razrasla in koliko bo Oppenheimerjev citat iz Bhagavadgite postal del ali celo bistvo 21. stoletja.

Kim Džong II je v Peking pripotoval točno pred konferenco Združenih narodov, posvečeno sporazumu o neširjenju jedrskega orožja. Hkrati je prišel le nekaj dni po tem,

ko je Kitajska pojasnila, da še ni napočil čas za njeno denuklearizacijo. Južnokorejska tiskovna agencija Jonhap je navajala strogo zaupne vire, ki trdijo, da je Kim Džong Il med pogovorom prepričeval Hu Jintaa, da je njegova država pripravljena nadaljevati večstranska pogajanja o denuklearizaciji. A trenutno to ne pomeni skoraj nič, saj je Južna Koreja izjavila, da se šeststranska diplomatska pogajanja (v katerih so sodelovale obe Koreji, Kitajska, ZDA, Rusija in Japonska) ne morejo nadaljevati, dokler ne bodo preiskovalci jasno odgovorili na vprašanje, zakaj se je potopila njena vojaška ladja. In tako se je vnaprej sklenil krog, v katerem se Severna Koreja vrti že desetletje in pol. Jedrska bomba ostaja za "sončnimi očali, čeprav so se začeli nad območnim mirom kopičiti zelo črni oblaki."

12 LITERATURA

- Bee, J., Ronald. 1995. *Nuclear Poliferation: The post-cold war challenge*. New York: Foreign Policy Association.
- Bermudez, S. Joseph. 2000. The Democratic Peoples of Korea and Unconventional Weapons. V *Planning the Unthinkable: How New Powers will use Nuclear, Biological and Chemical Weapons*, ur. Peter Sagen, D. Scott Wirtz in J. James, 117-118. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Blažič, Viktor. 2000. Stalinova bomba. *Obramba* 32 (5): 52-55.
- Cha, Victor. 2002. Weak but still Threatening. V *Nuclear North Korea: A Debate on Engagement Strategies*, ur. Cha Victor in David Kang, 13-41. New York: Columbia University Press.
- Cha, Victor in David Kang. 2003. Hyperbole Dominates: The 2003 Nuclear Crisis. V *Nuclear North Korea: A Debate on Engagement Strategies*, ur. Cha Victor in David Kang, 128-161. New York: Columbia University Press.
- *Delo*. 2002. Busheve grožnje so nevarne, 4 (2. februar).
- --- 2004. Severna Koreja ima več kosov jedrskega orožja, 7 (7.december).
- --- 2006a. Severna Koreja odločno proti resoluciji ZN, 3 (16. julij).
- --- 2006b. Izstrelki v morje, napetosti do neba, 4 (6. julij).
- --- 2006c. Napoved novih izstrelkov, 6 (7. julij).
- --- 2006d. Pomenljivo izogibanje izrazu kriza, 3 (7. julij).
- --- 2010. Pjongjang – Oblast v Pjongjangu je Južni Koreji včeraj zagrozila z vojno, 4 (25. januar).
- *Dnevnik*. 2003a. 1. dan šeststranskih pogajanj brez zbližanja stališč, 10 (27. avgust).
- --- 2003b. Severna Koreja ima plutonij za izdelavo atomske bombe, 8 (2. oktober).
- --- 2004. Danes začetek novega kroga pogajanj o Severni Koreji, 3 (25. februar).
- --- 2005a. Golob miru nad omizjem pogajalske šesterice, 15 (27. julij).
- --- 2005b. Iz Pjongjanga nove jedrske grožnje, 7 (12. maj).
- --- 2005c. Nadaljevanje dvostranskih pogovorov med ZDA in Severno Korejo, 12 (29. julij).

- --- 2005č. Severna Koreja ni jedrska velesila, 3 (14. februar).
- --- 2005d. Se bodo pogovori o Severni Koreji nadaljevali, 11 (26. julij).
- --- 2005e. Severna Koreja ne bo nikoli prva opustila jedrskega programa, 9-10 (16. september).
- --- 2005f. Severna Koreja načeloma pristala na odpoved jedrskega programa, 2 (19. september).
- --- 2010a. Pripravljena na dialog, pa tudi na vojno, 6 (10. marec).
- --- 2010b. Praznovanje nedoseženega uspeha, 8-9 (20. marec).
- Dornik, Boštjan. 2002. *Vojna v Koreji (1950-1953)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ferfila, Bogomil in Anton Grizold. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Foreign Policy in Focus. 1999. *U.S. – North Korea Relations*. Dostopno prek: http://www.fpif.org/reports/us-north_korea_relations (18. marec 2010).
- French, Paul. 2005. *North Korea, The Paranoid Peninsula – A Modern History*. London&New York: Zed Books.
- Gladdis, John Lewis. 1993. *The Cold War, the Long Peace, and the Future*. New York: Oxford University Press.
- Kamp, Karl-Heinz. 2003. NATO's Nuclear Future: A Rationale for NATO's Deterrence Capabilities. V *NATO and European Security. Alliance Politics from End of the Cold War to the Age of Terrorism*, ur. Moes, Alexander Cohen, J. Lenard Sens G. Allen, 135-151. Westport, Connecticut, London: Praeger.
- Kang, David. 2003a. Threatening, but Deterrence Works. V *Nuclear North Korea: A Debate on Engagement Strategies*, ur. Cha D. Victor Kang in C. David, 1-70. New York: Columbia University Press.
- --- 2003b. Response: Why are we afraid of Engagement? V *Nuclear North Korea: A Debate on Engagement Strategies*, ur. Cha D. Victor Kang in C. David, 101-128. New York: Columbia University Press.
- Kodrič, Lidija in Vuk Pavel. 2003a. Izolirani daljnoazijski jedrski tiger. *Obramba* 32 (5): 25-29.
- --- 2003b. Vojaška trdnjava daljnega vzhoda. *Obramba* 35 (7): 26-29.
- Lubi, Darko. 1999. *Jedrsko širjenje po hladni vojni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Malkasian, Carter. 2001. *Essential Histories: The Korean War 1950-1953*. Oxford: Osprey Publishing Limited.
- Midgley, Mary. 1985. *Deterrence, Provocation and the Martian Temperament*. Thinking about Nuclear Weapons: Croom Helm.
- Muller, Harald, David Fischer in Wolfgang Kotter, ur. 1994. *Nuclear Non-proliferation and Global Order*. New York: Oxford University Press.
- Petrič, Ernest. 2010. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 17. marec.
- Pinkston, A. Daniel. 2003. Bargaining Failure and the North Korean Nuclear Programs Impact on International Nonproliferation Regimes. *KNDU Review* 8 (2): 5-21.
- Porter, D., Bruce. 1991. *Red Armies in Crisis*. Washington, DC: The Center for Strategic and International Studies.
- Posen, R. Barry. 2000. Security Policy in a Nuclear-Armed World, of What if Iraq Had Nuclear Weapons? V *Nuclear Proliferation, U.S. Interests and World Order*, ur. Utgoff A. Victor, 157-191. Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.
- Prezelj, Iztok. 2001. Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne. Fakulteta za družbene vede. *Teorija in praksa* 38 (5): 848-860.
- Repe, Božo. 1995. *Naša doba, Oris zgodovine 20. stoletja*. Učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Spector, S. Leonard. 1990. *Nuclear Ambitions: The Spread of Nuclear Weapons 1989-1990*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press.
- Starič, Peter. 1995. *Izdelava prvih atomskih bomb*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Stueck, William. 1997, 1995. *The Korean War: An International History*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- The New York Times. 2010. *North Korea*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/info/north-korea/> (9. september 2010).
- Urukalo, Robert. 2003. *Jedrske države v sodobnem mednarodnem varnostnem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- U.S. Government. 2010. *Resumption of Six – Party Talks*. Dostopno prek: <http://www.america.gov/st/peacesecenglish/2010/January/20100111162754esna-mfuak0.063595.html> (11. januar 2010).

- Van Ham, Peter. 1993. *Managing Non-Proliferation Regimes in the 1990s. Power Politics and Policies*. The Royal Institute of International Affairs. London: Pinter Publishers.
- Walker, William. 2004. *Weapons of Mass Destruction and International Order*. Adelphi Paper 370. The International Institute for Strategic Studies. New York: Oxford University Press.
- Wikipedia. 2010. *North Korea – United States relations*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/North_Korea_%E2%80%93_United_States_relations (7. maj 2010).
- Ziemke, F. Caroline. 2000. The National Myth and Strategic Personality of Iran: A Counterproliferation Perspective. V *Nuclear Proliferation, U.S. Interests and World Order*, ur. Victor A. Utgoff, 87-123. Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.
- Žabkar, Anton. 2004. *Marsova dediščina*. Ljubljana: Hermina Kranjc.

